บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการเทียบโอนผลการเรียนสายวิชาชีพระหว่างการศึกษาตามอัธยาศัยกับการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย มีหัวข้อเรื่องที่ศึกษาดังนี้

1. ความหมายของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
2. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต
3. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาและฝึกอบรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาผู้ใหญ่
5. ความหมายและหลักการการเทียบโอนผลการเรียน
6. รูปแบบการจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ การยอมรับประสบการณ์การทำงาน และการเทียบโอนผลการเรียน ของประเทศต่างๆ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยจะได้เสนอรายละเอียดตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

สภาพัฒนาการศึกษาระหว่างชาติ (International Council for Educational Development-ICED) ได้อาศัยแนวทางของคูมและคณะ (Coombs et al,1973) (อ้างถึงใน ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2532) แบ่งการศึกษาออกเป็นสามประเภท คือ Formal Education Non-Formal Education และ Informal Education ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบ เช่นกัน คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

จากการค้นคว้าความหมายของการศึกษาทั้งสามรูปแบบ พบว่านักการศึกษาในประเทศไทยได้มีคำเรียกหรือแปลความหมายการศึกษาทั้งสามประเภทแตกต่างกันไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ความหมายของการศึกษาในระบบ (Formal Education)

นักการศึกษาในประเทศได้เรียกการศึกษาประเภทนี้หลายคำ เช่น การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษาในโรงเรียน การศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ การศึกษาแบบเป็นทางการ และการศึกษาในระบบ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคำอื่น ๆ ที่หมายถึง Formal Education เช่น การศึกษาแบบดั้งเดิมหรือการศึกษาแบบเก่า (Traditional Education or Conventional Education) (สุนทร โคตรบรรเทา, 2524)

การศึกษาในระบบได้แก่ระบบการศึกษาซึ่งมีโครงสร้างเป็นลำดับขั้น มีระบบการแบ่งชั้นเรียนตามจำนวนปีที่ศึกษา เริ่มตั้งแต่ชั้นประถมไปจนถึงระดับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย รวมไปถึงการศึกษาทางวิชาการโดยทั่วไป การศึกษาด้านเทคนิค และวิชาชีพในสถาบันการศึกษาปกติซึ่งส่วนใหญ่ ใช้เวลาเรียนเต็มวัน (International Council for Educational Development - ICED) มีการจัดหลักสูตรของแต่ระดับชั้น โดยแบ่งชั้นเรียนตามจำนวนปีที่ศึกษาไว้แน่ชัดค่อนข้างตายตัว (จรูญ พาณิชย์ผลินชัย,2528) จำแนกออกเป็นระดับต่างๆ คือ ระดับอนุบาลศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา(สุรกุล เจนอบรม,2533) มีการกำหนดอายุพื้นฐาน ความสามารถของผู้เรียน มีการให้ประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตร (กระทรวงศึกษาธิการ,2517) เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นตามสถาบันต่างๆ เช่น โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย (เกียรติวรรณ อมาตยกุล,2530) โดยมีการวัดและการประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) นอกจากจะมีการเรียนการสอนด้านวิชาการทั่วไปแล้ว ยังรวมถึงโปรแกรมฝึกและสถาบันชำนาญเฉพาะด้านสำหรับให้การฝึกฝนด้านเทคนิคและวิชาชีพแบบเต็มเวลาด้วย (Coombs et al, 1973)

1.2 ความหมายของการศึกษานอกระบบ (Non-Formal Education)

ในภาษาไทยมีคำอยู่หลายคำที่หมายถึง Non-Formal Education เช่น การศึกษาอรูปนัย การศึกษานอกรูปแบบ การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษานอกระบบ

การศึกษานอกระบบ เป็นกิจกรรมการศึกษานอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนตามปกติทั่วไป ซึ่งเป็นการศึกษานอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน (แผนการศึกษาชาติ,2520) มีความยืดหยุ่น ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา การวัดและประเมินผล (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) เป็นการจัดการ

ศึกษาที่จะช่วยสนับสนุนและให้ความร่วมมือกับการศึกษาในระบบ(เกียรติวรรณ อมาตยกุล,2530) และจัดขึ้นเพื่อให้ผู้ที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน (สุรกุล เจนอบรม,2533) หรือผิดหวังในระบบโรงเรียนหรือไม่ได้รับความเสมอภาคในระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน (บรรจง ชูสกุลชาติ,2522) เป็นกระบวนการที่ทั้งหญิงและชายจะเรียนรู้ต่อไปหลังจากสำเร็จการศึกษาภาคปกติ หรือหมายถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับผู้ใหญ่ทั้งหญิงและชาย (Knowes,1972) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชีวิต ปัญหา และความเป็นอยู่ ของบุคคลในชุมชนให้สามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (สานิต บุญชู,2526) รวมถึงกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่สถาบันต่างๆ ในสังคมจัดขึ้นให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลมีความรู้ ทักษะและทัศนคติ ค่านิยมที่ดี (อุ่นตา นพคุณ, 2523)

1.3 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education)

Informal Education นักการศึกษามีคำเรียกการศึกษาประเภทนี้อยู่หลายคำ เช่น การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ การศึกษา แบบธรรมดาวิสัย และการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นนอกห้องเรียน โดยทั่วไปมักจะเรียกการศึกษาประเภทนี้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต (California Institute of Technology,2001) ซึ่งหมายถึง การเรียนรู้ของมนุษย์เป็นธรรมชาติที่สุด หรืออาจจะเรียกว่าการเรียนรู้แบบสัญชาติญาณ (Coombs et al,1973) เป็นการเรียนรู้ ที่ไม่มีแผนการ ไม่มีระบบแน่นอน (Harry et al. 1976) เป็นการศึกษามนุษย์ได้รับตั้งแต่เกิดเรื่อยไปอย่างไม่มีระเบียบแบบแผน (เกียรติวรรณ อมาตยกุล ,2530) เป็นการเรียนรู้เองจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นการเรียนรู้เองโดยไม่ได้ตั้งใจ (สุนทร โคตรบรรเทา ,2524) หรือเป็นการศึกษาที่ไม่มีผู้ใดจัดขึ้นโดยตรง (อัมพร มีสุข ,2517 อ้างถึงใน ศุภร ศรีแสน, 2527) โดยส่วนใหญ่แล้วกระบวนการนี้มิได้จัดขึ้นให้มีความสัมพันธ์กันอย่างมีระบบหรือระเบียบที่ตายตัว แต่อยู่ที่ต่างคนต่างรับรู้ในสิ่งที่เขาสนใจ (อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ ,2526) เกิดจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม ซึ่งมีอิทธิพลในภาวะแวดล้อมของการเรียนรู้ที่ดูดกลืนบุคคลนั้น จะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม มีผลในการหล่อหลอมทัศนคติ (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ ,2521) เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) จากสภาพแวดล้อมทางสังคมรอบตัว เช่น การสนทนากับบุคคลอื่น การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ การอ่านหนังสือพิมพ์ (สุรกุล เจนอบรม ,2533)

การศึกษาทั้งสามประเภทนี้มีทั้งความเหมือนและความต่าง แต่อย่างไรก็ตาม จะต้องมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนกันเพื่อขยายโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education)

2. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education)

2.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ตั้งแต่เกิดไปจนตาย กล่าวคือต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับการศึกษาหาความรู้จากรูปแบบการศึกษาทั้งสามประเภท คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แต่จะต้องอยู่รวมกันเป็นกระบวนการตลอดชีวิต พยายามส่งเสริมและสร้างสังคมให้เป็นสังคมการศึกษา เพื่อให้ทุกคนได้พัฒนาตนเองและแสวงหาความรู้ที่จำเป็นและมีประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ไปตลอดชีวิตด้วยความสุข (กชกร สังขชาติ, 2524)

การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึงการจัดกระบวนการอันบังเกิดผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคลซึ่งอาจทำได้โดยวิธีการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ (สุนทร สุนันท์ชัย 2533) เป็นการระดมเอาทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในสังคม มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพและคุณธรรมของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดไปจนตาย (กรมการศึกษานอกโรงเรียน ,2539) โดยปราศจากความหยุดนิ่ง เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน ให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกของความเปลี่ยนแปลง (Lengran, 1970) เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) โดยทั่วไปการศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะดังนี้ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2542)

1. เป็นการดำเนินการตลอดชีวิตของบุคคล
2. เป็นการจัดที่มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตซึ่งเกิดอยู่ตลอดเวลา และในที่สุดจะทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ
3. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ทุกประเภท คือ ทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการ หรือตามอัธยาศัย

2.2 แนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิต

การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและสังคมแห่งการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาที่ดีควรเป็นการศึกษาที่มีความมุ่งหมาย 3 ประการ (Illic อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ, 2527) คือ

1. ควรจะหาทางให้คนที่พึงประสงค์ที่มีทางเรียนได้ ไม่ว่าเมื่อใด ระยะใด ในชีวิตของเขาไม่จำกัดว่าคนจะเรียนได้จะต้องเป็นเด็กและมีอายุระหว่างเท่านั้นปี เท่านี้ปี
2. ควรจะช่วยคนที่จะแบ่งปันความรู้แก่ผู้อื่น ได้มีโอกาสพบปะกับผู้ที่ประสงค์จะหาความรู้ คนที่มีความรู้มิได้หมายถึงผู้ที่มีประกาศนียบัตร แต่หมายถึงบุคคลใด ๆ ก็ได้ที่ได้ฝึกฝนตนเองจนมีความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
3. ให้โอกาสแก่ผู้ที่ประสงค์จะเสนอข้อคิดเห็นของตนต่อสาธารณะให้มีทางที่จะทำได้

การส่งเสริมเพื่อให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น อิลลิช (Illich,1973) ได้เสนอแนะว่า ควรจะมีการจัดตั้งระบบเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ (Learning Networks) 4 ประการ คือ

1. การจัดบริการให้บริการทางวัสดุอุปกรณ์การศึกษา (Education Object)
2. การแลกเปลี่ยนความชำนาญทักษะ (Skill Exchanges)
3. การเรียนรู้จากผู้ที่มีความสนใจตรงกัน (Peer Matching)
4. ระบบนักศึกษาอิสระ (Independent Education)

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตนี้ ถ้าให้ใครคนใดคนหนึ่งหรือหน่วยงานหนึ่งรับผิดชอบคงเป็นภาระที่ใหญ่หลวง และอาจจะไม่ประสบความสำเร็จหรือสำเร็จเพียงบางส่วนเท่านั้น การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ เอกชน องค์กรต่าง ๆ ในรูปแบบของเครือข่ายทางการศึกษา จึงเป็นคำตอบที่สำคัญสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตสำหรับกำลังคนในสาขาวิชาชีพ ทั้งนี้เพราะกำลังคนในสาขาวิชาชีพจำเป็นจะต้องได้รับการศึกษา การฝึกเสริมเพิ่มทักษะ ตลอดจนการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานอยู่ตลอดเวลา เพิ่มทักษะความรู้ และความสามารถในการทำงานให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น เพราะการพัฒนากำลังคนในสาขาวิชาชีพถือเป็นการลงทุนทางทรัพยากรมนุษย์ (Schutlz,1971)

3. ความหมายและแนวคิดการจัดการอาชีวศึกษา

3.1 ความหมายของการอาชีวศึกษา

การอาชีวศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อชีวิต โดยมุ่งให้ผู้ได้รับการศึกษาหรือฝึกอบรมในด้านนี้ได้มีสมรรถภาพในการทำงาน มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รวมทั้งความรู้ความสามารถและทักษะในการผลิต (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2542) เพื่อใช้ในการทำงานและประกอบอาชีพ (Pageonol and Thomas, 1977) ซึ่งรวมถึงการศึกษาเพื่อผลิตกำลังคนตั้งแต่ระดับแรงงานทั่วไป (Unskilled) ไปจนถึงแรงงานฝีมือ (Skilled)

นอกจากนี้ การอาชีวศึกษายังหมายถึงการมุ่งผลิตกำลังคน โดยมุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณภาพที่จะเป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชาติ กำลังคนที่ผลิตโดยการอาชีวศึกษามีหลายระดับ ดังนี้

1. กำลังคนระดับกึ่งฝีมือ
2. กำลังคนระดับช่างฝีมือ
3. กำลังคนระดับช่างเทคนิค
4. กำลังคนระดับช่างเทคนิคชั้นสูง

การอาชีวศึกษาจึงเป็นการศึกษาที่แตกต่างจากการศึกษาทั่วไป ในแง่ที่ว่าเป็นการศึกษาเพื่อการทำงานและประกอบอาชีพ ในการจัดการศึกษาจึงต้องจัดเพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพ ความสามารถ ความเข้าใจ ความมั่นใจ และเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ รวมทั้งการสร้างอุปนิสัยที่ดีและจำเป็นในการทำงาน

3.2 ปรัชญาอาชีวศึกษา

ปรัชญาอาชีวศึกษาได้นำปรัชญาการศึกษาของ ดิวอี้ (Dewy) มาประยุกต์ใช้กับการอาชีวศึกษา กล่าวคือเป็นการสร้างความเจริญงอกงาม ทั้ง 4 ด้าน คือ ทางกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม และสติปัญญา โดยมุ่งการส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่บุคคล เพื่อจะได้เพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ตนเอง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี ปรัชญาอาชีวศึกษาได้รับอิทธิพลจากแนวคิดนี้ที่เชื่อว่า คนเราเรียนรู้จากประสบการณ์ เมื่อได้มีการปฏิบัติจริง ๆ โดยสม่ำเสมอ คือ การเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by Doing) ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Cogntive Domain) ด้าน

เจตคติ (Affective Domain) และด้านทักษะ (Psychomotor Domain) การอาชีวศึกษาได้นำแนวความคิดของบลูม (Bloom) มาใช้ และดัดแปลงตามลักษณะของการจัดอาชีวศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นไปในด้านการพัฒนาอาชีพ ได้เน้นความสำคัญด้านทักษะมากกว่าด้านสติปัญญา และด้านเจตคติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความชำนาญด้านการผลิต การทำ การตลาด การขาย โดยสามารถนำความรู้ทั้งด้านทฤษฎี และปฏิบัติไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ปัจจุบัน การอาชีวศึกษาเป็นทางสองแพร่ง คือ การจัดอาชีวศึกษาเพื่อสนองและป้อนผลผลิต คือ ผู้สำเร็จการศึกษา เพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานเป็นบทบาทที่ต้องพึ่งพาตลาดแรงงานทางหนึ่ง กับอีกเส้นทางหนึ่งก็คือ การเพิ่มการเสริมสร้างอาชีพอิสระและเป็นผู้นำในด้านอาชีพ ด้วยเหตุนี้ปรัชญาอาชีวศึกษาจึงมี 2 แนวความคิด คือ (ศิริชัย ชินะตังกูร และเกษร สิทธิภู่ประเสริฐ,2525)

1. ด้านปรัชญาอาชีวศึกษา คือการจัดการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องหรือสัมพันธ์กับตลาดแรงงาน โปรแกรมหรือหลักสูตรต่าง ๆ ของอาชีวศึกษาก็จำเป็นต้องพิจารณาจากปรัชญาของตลาดแรงงานหรือสถานประกอบการเป็นสำคัญ โดยถือเป็นมาตรฐานของการอาชีวศึกษา

2. ด้านปรัชญาอาชีวศึกษา คือ การจัดการศึกษา เพื่อเป็นการเสริมสร้างอาชีพอิสระและเป็นผู้นำทางด้านอาชีพ โปรแกรมหรือหลักสูตรก็จำเป็นต้องกำหนดโดยอาศัยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และระดับการศึกษาที่สูงขึ้นไปเป็นเกณฑ์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเป็นผู้นำทางวิชาชีพและสร้างงานอาชีพอิสระได้

3.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการอาชีวศึกษา

โปรเซอร์ และคิกเลย์ (Prosser and Quigley) ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับอาชีวศึกษาไว้ 16 ข้อ โดยมุ่งเน้นการฝึกงานซ้ำ ๆ ที่เป็นการฝึกในโรงงานที่มีเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้มาตรฐานของอาชีพนั้นจนเป็นนิสัย ดังนี้

1. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลต่อเมื่อสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีนิสัยปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี (Enviromental Habit) ตามมาตรฐานที่วางไว้

2. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลเมื่อเราพัฒนาให้ผู้เรียนมีนิสัยของการคิด (Thinking Habit) ให้ได้มาตรฐาน

3. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลต่อเมื่อเราพัฒนาให้ผู้เรียนมีนิสัยในการทำงาน (Working Habit) ให้ได้มาตรฐาน

4. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อเราจัดให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสามารถ และความต้องการ (Ability and Need)

5. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้เมื่อเราจัดให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความ

ถนัด และความสนใจ (Aptitude and Interesting)

6. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อเราจัดการฝึกนิสัย ให้ผู้เรียนได้มีการฝึกซ้ำ ๆ (Repetitive Training) เพื่อให้เกิดทักษะอาชีพ (Vocational Skill) ที่เหมือนกับการทำงานในชีวิตจริง

7. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อสอนด้วยครูที่มีประสบการณ์สูงมาก ๆ (Experienced Intruction)

8. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อให้ผู้เรียนทำซ้ำ ๆ กัน จนเกิดทักษะถึงขั้นของมาตรฐานอาชีพ (Employment Skilled Standard)

9. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อจัดการฝึกให้ถูกต้องตามความต้องการของท้องตลาด (Training to Market Requirement)

10. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้นั้น ต้องสร้างนิสัยการทำงานให้ผู้เรียน โดยการทำตามทฤษฎีการฝึกงาน (Theory of Job Training) คือ ต้องฝึกด้วยเครื่องมือเครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ที่มีขนาด คุณภาพเท่ามาตรฐานของตลาดแรงงาน

11. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้นั้น เนื้อหาวิชาต้องเขียนขึ้นด้วยผู้เชี่ยวชาญ และเกี่ยวข้องและกำลังทำงานอยู่ในวงการนั้น (Origin of Content)

12. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ จะต้องเน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาในเนื้อหา เฉพาะอาชีพนั้น (Specific Occupational Content) อย่างเชี่ยวชาญจริง ๆ

13. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลก็เมื่อปฏิบัติตามทฤษฎีแห่งการบริการ (The Service Theory) คือ การให้บริการที่จะให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มที่ประกอบอาชีพนั้น โดยการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences)

14. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ ก็ต่อเมื่อปฏิบัติตามทฤษฎีของกลุ่มผู้เรียน (Working Theory of Group Characteristies) กล่าวคือ การฝึกให้ตรงตามที่สังคมต้องการ และจัดให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละกลุ่มที่ปฏิบัติงาน

15. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อปฏิบัติตามทฤษฎีของการบริหารแบบยืดหยุ่น (The Theory of Elastic Administration) นั่นคือ การบริหารอาชีวศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงไปตามความต้องการของสังคม และให้ทันต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

16. การอาชีวศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ ก็ต่อเมื่อปฏิบัติตามทฤษฎีแห่งค่าใช้จ่าย (The Cost Theory) และครูอาชีวศึกษาต้องไม่ยอมประนีประนอม (The Principle of Compromise) ในการที่จะลดต้นทุนการฝึกและใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุ ไม่ควรลดจำนวนการฝึกให้น้อยลงจนขาดมาตรฐานและคุณภาพ

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.4 หลักการจัดอาชีวศึกษา

เพาเวล (Powell, 1983 อ้างถึงใน เมธี ปิลันธนานนท์, 2530 : 148-149) ได้กล่าวถึงหลักการจัดการอาชีวศึกษา ไว้ ดังนี้

1. การอาชีวศึกษาเป็นการเตรียมบุคคลเข้าสู่อาชีพ และทำงานต่อไปด้วยความสำเร็จ

2. เป้าหมายของการอาชีวศึกษา คือมุ่งที่งานและสัมพันธ์กับการมีงานทำ

3. การอาชีวศึกษาต้องสอดคล้องกับสภาพของเศรษฐกิจและสังคมและวุฒิภาวะของนักศึกษา

4. การอาชีวศึกษาจัดให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ในฐานะพลเมืองที่ดีของสังคม

5. การอาชีวศึกษาจัดให้นักศึกษา มีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการเข้าสู่อาชีพได้ และแต่ละบุคคลที่มีสิทธิที่จะเลือกอาชีพที่ตนปรารถนาได้

6. รัฐมีหน้าที่ที่จะจัดให้รายบุคคลได้รับการฝึกเพื่อประกอบอาชีพได้ตามที่แต่ละบุคคลได้ตั้งเป้าหมายไว้

7. ประสิทธิภาพของการอาชีวศึกษาจะสูง ถ้าจัดสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนได้รับการฝึกโดยจำลองสภาพแวดล้อมการทำงานให้เหมือนสภาพเมื่อจะไปทำงานจริง

8. การฝึกอาชีพจะมีประสิทธิผลเมื่องานฝึกกระทำในลักษณะเดียวกับงานจริงในอาชีพ

9. ประสิทธิผลของการอาชีวศึกษาจะสูง เมื่อจัดให้ผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้ใช้ความสนใจ นิสัย ความถนัด และมันสมองของผู้นั้นอย่างเต็มที่

10. การฝึกอาชีพของแต่ละอาชีพ หรืองานจะมีประสิทธิผล ก็ต่อเมื่อได้จัดให้แก่กลุ่มที่ต้องการและได้รับประโยชน์จากการฝึกเท่านั้น

11. การฝึกอาชีพจะมีประสิทธิผลจะต้องฝึกประสบการณ์เฉพาะด้านหลายครั้ง เพื่อสร้างนิสัยที่ถูกต้องในการทำและการคิดจนกระทั่งนิสัยที่ต้องการได้พัฒนาขึ้น ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการหางานทำ

12. การฝึกอาชีพจะมีประสิทธิผลย่อมขึ้นอยู่กับครูฝึก ซึ่งจะต้องมีประสบการณ์วิชาชีพในการประยุกต์ทักษะและความรู้ในการปฏิบัติงานและขบวนการ การทำงานของสิ่งที่ตนสอน

13. สำหรับแต่ละอาชีพ ผู้ฝึกจะต้องมีความสามารถในการผลิตขั้นต่ำ

ระดับหนึ่ง เพื่อที่จะทำงาน และรักษาตำแหน่งไว้ได้ ถ้าการอาชีวศึกษาไม่สามารถจัดได้ถึงขั้นนี้แล้ว ก็จะไม่มีประสิทธิผลทั้งสำหรับรายบุคคลและสำหรับสังคม

14. การสร้างนิสัยการปฏิบัติงาน จะได้ผลเมื่อผู้ฝึกได้ทำงานจริงไม่ใช่ทำแบบฝึกหัดหรือทำงานปลอม

15. แหล่งของเนื้อหาสาระที่เชื่อถือได้ของการฝึกเฉพาะแต่ละอาชีพมาจากแหล่งเดียวเท่านั้น คือจากประสบการณ์ของผู้ชำนาญงานของอาชีพนั้น

16. สำหรับแต่ละอาชีพจะมีเนื้อหาอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งเป็นของอาชีพนั้นโดยเฉพาะ และไม่มีคุณค่าในทางปฏิบัติสำหรับอาชีพอื่น

17. การอาชีวศึกษาจะบริการแก่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพต่อเมื่อสามารถบริการในเรื่องที่มีคนต้องการและผู้ต้องการได้ประโยชน์มากที่สุด

18. การอาชีวศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะแปรผันตามวิธีการสอนและความสัมพันธ์กับผู้เรียนจึงควรพิถีพิถันพิจารณาคุณลักษณะพิเศษของกลุ่มที่เรียนและผู้สอนด้วย

19. การบริหารอาชีวศึกษาจะมีประสิทธิภาพต่อเมื่อมีการจัดการในลักษณะยืดหยุ่นแทนการมีมาตรฐานที่ตายตัวเกินไป

20. ขณะที่ควรพยายามลดค่าใช้จ่ายต่อหัวแต่ก็ต้องใช้งบประมาณขั้นต่ำจำนวนหนึ่งซึ่งถ้าจ่ายต่ำกว่านี้แล้วจะไม่สามารถจัดการอาชีวศึกษาให้มีประสิทธิผลได้ และถ้าไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณขั้นต่ำนี้แล้วก็ไม่สมควรที่จะจัดให้มีระบบอาชีวศึกษา

3.7 แนวคิดในการจัดการอาชีวศึกษา

ในอดีตการพัฒนากำลังคนในสาขาวิชาชีพ รัฐรับผิดชอบในการจัดการศึกษา ทั้งหมดโดยใช้การศึกษาในระบบ ต่อมาในระยะหลังได้เปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษาวิชาชีพมากขึ้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2541) นับจนถึงปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้การศึกษาอบรมด้านวิชาชีพ มากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้เน้นให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอาชีวศึกษา โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

มาตรา 20 บัญญัติว่า "การจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการ หรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ..."

มาตรา 24 (6) บัญญัติว่า "การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ"

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

(2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่เขตการศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

มาตรา 29 บัญญัติว่า "ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญา และวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้ง หาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพัฒนาระหว่างชุมชน"

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น การจัดการอาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพนั้น จะต้องจัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้และเปิดโอกาสให้มีการเทียบโอนผลการเรียน อันจะสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตและสังคมแห่งการเรียนรู้

3.6 คุณลักษณะของผู้สำเร็จหลักสูตรอาชีวศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2538) ได้สรุปรายงานการวิจัยเรื่อง "ประสิทธิภาพของการอาชีวศึกษา" ในส่วนของผลผลิตของระบบอาชีวศึกษาในเชิงคุณภาพด้านความสามารถและคุณสมบัติของผู้สำเร็จอาชีวศึกษา กับความต้องการของตลาดแรงงาน ไว้ดังนี้

คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาช่างอุตสาหกรรมซึ่งเป็นที่ต้องการของสถานประกอบการ จากการวิจัยเกี่ยวกับการจัดฝึกภาคปฏิบัติให้นักศึกษามีความสามารถในการทำงานสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานนั้นพบว่า คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาช่างอุตสาหกรรมซึ่งเป็นที่ต้องการของสถานประกอบการ แบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ

ด้านพุทธิพิสัย สถานประกอบการต้องการผู้ที่มีความสามารถด้านสมอง คือ ขั้นการนำไปใช้ (Application)

ด้านทักษะพิสัย ต้องการผู้ที่ความสามารถในการทำตามแบบ (Manipulation)

ด้านจิตพิสัย เป็นด้านที่สถานประกอบการเน้นมาก และมีความต้องการให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะ คือ ขั้นการสร้างลักษณะนิสัย (Characterization)

3.9 วิธีการฝึกอาชีพ

อีวานส์ (Evans, 1978) ได้แบ่งวิธีการฝึกอาชีพ โดยพิจารณาในรูปของระบบ ดังนี้

1. การฝึกอย่างไม่เป็นแบบแผน (Informal Apprentice Training) เป็นการฝึกแบบดั้งเดิมของบุคคลในครอบครัว ฝึกหัดอาชีพโดยการถ่ายทอดมากจากบรรพบุรุษ เช่น งานด้านฝีมือช่างทอง ศิลปกรรมทอผ้า เป็นลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือน

2. การฝึกจากระบบอุตสาหกรรม (Industrialized Training) เป็นการฝึกจากเจ้าของและผู้ประกอบการเอง โดยการรับผู้เข้าทำงานและการฝึกความชำนาญเฉพาะอย่าง

3. การฝึกจากสถานศึกษา (Institutionalized Training) เป็นการฝึกจากสถานศึกษาทั้งของรัฐบาลและเอกชน โดยจัดการศึกษาในระบบและมีหลักสูตรการฝึกวิชาชีพ มีทั้งการเรียนการสอนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ

4. ระบบความร่วมมือของสถานศึกษาและผู้ประกอบการ (Cooperative Exlucation Program) เป็นการเรียนในสถานศึกษา ซึ่งอาจจะมีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติรวมทั้งการฝึกงานภาคปฏิบัติจากโรงงานอุตสาหกรรม หรือธุรกิจทั้งเอกชนและรัฐบาล เป็นการฝึกความชำนาญ

5. ระบบการฝึกระหว่างทำงาน (On the Job Training) เป็นการฝึกโดยที่โรงงานอุตสาหกรรมหรือหน่วยงานธุรกิจรับเข้าทำงานแล้วหรืออยู่ในระหว่างทดลองการทำงาน จัดให้มีการฝึกงานระยะสั้น ขณะทำงานตามลักษณะงานที่สถานประกอบการต้องการให้ทำ

6. การฝึกงานระหว่างทำงาน (Formal Apprentice Training) เป็นการฝึกงานแบบลูกจ้างขณะทำงาน โดยไม่มีความรู้ความชำนาญในงานหน้าที่นั้นมาก่อน

3.10 หน่วยงานที่จัดอาชีวศึกษา

ปัจจุบันมีน่วยงานที่จัดอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ โดยการจัดอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ ของแต่ละหน่วยงานจึงแตกต่างไปตามจุดมุ่งหมายของการจัดเพื่อสนองตอบต่อตลาดแรงงาน ท้องถิ่นและสังคม หน่วยงานที่สำคัญได้แก่กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน โรงเรียนศุลการักษ์ โรงเรียนการไปรษณีย์ โรงเรียนวิศวกรรมรถไฟ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ มีโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษาสังกัดอยู่เป็นจำนวนมาก โรงเรียนสอนวิชาชีพของกรุงเทพมหานคร โรงเรียนวิศวกรรมชลประทาน โรงเรียนป่าไม้ โรงเรียนช่างมีมือทหาร

นอกจากนี้ ก็มีหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัด เช่น สมาคม ธนาคาร และหน่วยงาน สถานสงเคราะห์ เป็นต้น ตามความต้องการและจำเป็นของหน่วยงานนั้น

4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาผู้ใหญ่

เนื่องจากปัจจุบันกำลังแรงงานของไทยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 มีพื้นฐานการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาเท่านั้น จึงได้กลายเป็นข้อจำกัดที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในสภาวะที่กำลังแข่งขันอย่างรุนแรงมากขึ้นในอนาคตข้างหน้านี้ รัฐจำเป็นที่จะต้องหากลยุทธที่จะยกระดับความรู้และทักษะของผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงาน โดยอาศัยการศึกษานอกระบบและการฝึกอบรมอย่างเข้มข้นโดยให้มีการขยายและปรับปรุง ประสิทธิภาพการดำเนินงานของการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการฝึกอบรมให้ดีขึ้น (สุมาลี ปิตยานนท์, 2539) การจัดการศึกษาสำหรับแรงงานจะต้องมีการจัดทำหลักสูตรเนื้อหาเป็นการเฉพาะให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน วิธีการจัดการศึกษา จะต้องเป็นวิธีที่เอื้อต่อข้อจำกัดต่าง ๆ ของแรงงาน เช่น เวลาว่าง ภาระในการทำงาน ตลอดจนอายุหรือวัยของแรงงาน (สุมาลี สังข์ศรี, 2540) โดยส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในช่วงอายุ ระหว่าง 18 - 35 ปี (มูลนิธิสถาบันเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย, 2540) ช่วงอายุดังกล่าวนักวิชาการได้จัดให้อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2529) เมื่อวิเคราะห์จากสภาพข้อจำกัดของแรงงานดังกล่าว การจัดการศึกษาสำหรับแรงงานต้องเป็นวิธีการที่เหมาะสมทั้งด้านตัวผู้ใช้แรงงานและความต้องการของสถานประกอบการที่แรงงานปฏิบัติงานอยู่ (สุมาลี สังข์ศรี, 2540) ดังนั้น วิธีการจัดการศึกษาที่เหมาะ

สมที่สุดสำหรับแรงงานและสถานประกอบการคือการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาผู้ใหญ่ และการฝึกอบรม (สุมาลี ปิตยานนท์, 2539)

จากบทวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มเป้าหมายด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการฝึกอบรมวิชาชีพส่วนใหญ่ เป็นแรงงานที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ การให้ความรู้และฝึกทักษะต่าง ๆ แก่ผู้ใหญ่จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่เป็นสำคัญ

4.1 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่

ในการจัดกิจกรรมทางการศึกษาสำหรับกำลังคนด้านวิชาชีพ หรือแรงงานในภาคอุตสาหกรรม จะพบว่ากลุ่มเป้าหมายหลักในการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้คือผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ (Adult Learner) ดังนั้นในการจัดกิจกรรมทางการศึกษานั้น นักการศึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจถึงลักษณะและการแบ่งช่วงอายุของผู้ใหญ่วัยต่าง ๆ ซึ่งโนลส์ (Knowles, 1980) ได้กล่าวว่าวิธีที่จะตัดสินว่าใครคือผู้ใหญ่นั้นพิจารณาจาก ผู้ที่มีพฤติกรรมและบทบาททางสังคมเหมาะสมเป็นผู้ใหญ่ และผู้ที่มีมโนภาพต่อตนเองว่าเขานั้นเป็นผู้ใหญ่แล้ว

เมื่อพิจารณาลักษณะของผู้ใหญ่โดยใช้อายุเป็นเกณฑ์นั้น บิชอฟ (Bischof,1969) ได้กล่าวว่าผู้ใหญ่คือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 17 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2538) ได้แบ่งช่วงอายุของผู้ใหญ่ไว้ 3 ช่วงคือ 1) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุ 18 - 35 ปี 2) วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย อายุ 35 - 60 ปี 3) วัยชราหรือวัยผู้สูงอายุ อายุ ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ส่วนอุ่นตา นพคุณ (2527) ได้แบ่งช่วงอายุของผู้ใหญ่ไว้ 4 ช่วงคือ 1) ผู้ใหญ่ปฐมวัย อายุ 17 - 25 ปี 2) ผู้ใหญ่เข้มแข็งสร้างตัว อายุ 25 - 40 ปี 3) ผู้ใหญ่มัชฌิมวัย อายุ 40 - 60 ปี 4) ผู้ใหญ่วัยปัจฉิมวัย อายุ 60 ปีขึ้นไป

ผู้ใหญ่แต่ละวัยจะมีการเปลี่ยนแปลงร่างกาย อารมณ์และสังคม ทางสังคม ดังนั้นการเรียนการสอนผู้ใหญ่จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการสอนผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ดังที่นักการศึกษาผู้ใหญ่ได้นำเสนอไว้ ตามรายละเอียดที่จะได้เสนอเป็นลำดับดังต่อไปนี้

4.2 แนวคิดสำหรับการสอนผู้ใหญ่

โนลส์ (Knowles, 1978) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการสอนไว้ในหนังสือชื่อ "The Adult Learner" ซึ่งเป็นการสรุปแนวคิดในการสอน โดยได้ให้เงื่อนไขในการเรียนรู้ 7 ประการ

1. ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าต้องการที่จะเรียนรู้
2. สภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้พิจารณาได้จาก ความสุขสบายทางกายภาพความเชื่อมั่นและให้เกียรติ เสรีภาพและการยอมรับความแตกต่าง
3. ผู้เรียนถือว่าเป้าหมายประสบการณ์การเรียนรู้คือ วัตถุประสงค์ของผู้เรียน
4. ผู้เรียนควรมีส่วนในความรับผิดชอบการวางแผนกำหนดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้
5. ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา
6. กระบวนการเรียนรู้จะมีความสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกับการใช้ประสบการณ์ของผู้เรียน
7. ผู้เรียนจะรู้สึกถึงความก้าวหน้าของตนเอง เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมาย

4.3 ข้อตกลงเบื้องต้นสำหรับการสอนผู้ใหญ่

ตามทฤษฎีการสอนผู้ใหญ่นั้น มีอยู่ 4 ประเด็นใหญ่ ๆ ที่มีความสำคัญและเป็นความเชื่อที่ได้รับการยอมรับว่าแตกต่างออกไปจากการสอนเด็ก ๆ ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไปนี้ (Knowles, 1978)

การเปลี่ยนแปลงด้านมโนภาพแห่งตน

ข้อสันนิษฐานนี้ก็คือว่า บุคคลเจริญเติบโตและบรรลุวุฒิภาวะไปสู่มโนภาพแห่งตนจากการอาศัยหรือพึ่งพาบุคคลอื่น ๆ ในวัยเด็กทารกและนำไปสู่การเป็นผู้นำตัวเองได้มากขึ้น

ทฤษฎีการสอนผู้ใหญ่ คาดว่าจุดที่บุคคลบรรลุความสำเร็จในด้านมโนภาพแห่งตนในทางการเป็นผู้นำตนเอง ก็คือลักษณะทางจิตวิทยาของการเป็นผู้ใหญ่ ถ้าหากเขาเกิดความรู้สึกว่าตัวเองไม่ได้รับการยอมรับในสถานการณ์ต่าง ๆ เลย เขาอาจจะเกิดความเคร่งเครียดและอาจจะต่อต้าน และสิ่งที่สำคัญก็คือ ต้องพยายามทำให้ผู้ใหญ่เกิด "Self-directing" ในการเรียนการสอนให้มากที่สุดด้วย

บทบาทของประสบการณ์

ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับเรื่องของการมีประสบการณ์ ก็เพราะเราเชื่อว่าบุคคลที่เริ่มบรรลุวุฒิภาวะแล้ว เขาก็จะได้สะสมประสบการณ์ที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ซึ่งประสบการณ์นั้น

นับว่าเป็นแหล่งที่มีคุณค่าสูงยิ่งสำหรับการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นการช่วยขยายโลกทัศน์ของผู้ใหญ่คนอื่น ๆ ให้กว้างขวางมากขึ้น เพื่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ทั้งหลายด้วย

ความพร้อมในการเรียน

ข้อตกลงเบื้องต้นนี้ ก็คือว่า บุคคลจะมีวุฒิภาวะและเกิดความพร้อมในการเรียนรู้อันเป็นผลมาจากการพัฒนาทางชีววิทยา และแรงกดดันทางด้านความต้องการเกี่ยวกับวิชาการส่วนที่เกิดความพร้อมมากขึ้นก็คือ ผลพัฒนาของภาระหน้าที่ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคม ความแตกต่างกันระหว่าง Andragogy กับ Pedagogy ก็คือในการสอนผู้ใหญ่นั้นผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ถ้าหากเขาเกิดความต้องการ ส่วนในการสอนเด็กนั้นเรามักจะยึดถือเอาว่าเด็กควรจะต้องเรียนในสิ่งนั้นสิ่งนี้ เพราะคิดว่าอาจจะมีประโยชน์กับอนาคตของเด็กต่อไป

ในการสร้างให้เกิดความพร้อมนั้น มิได้หมายความว่า เราจำเป็นจะต้องคอยอยู่เฉย ๆ เพื่อให้เกิดพัฒนาด้านความพร้อม แต่ว่ามีวิธีการกระตุ้นในรูปแบบของการกระทำได้อาจจะในลักษณะของความมุ่งหวังในระดับสูง และกระบวนการวินิจฉัยตัวเอง

การทำให้การเรียนรู้มีความเหมาะสม

ข้อตกลงเบื้องต้นประการสุดท้ายนี้ ก็คือว่าเด็ก ๆ จะได้รับการวางเงื่อนไขให้ได้รับการเรียนในลักษณะของการยึดเอาเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง ในขณะที่ผู้ใหญ่ส่วนมากมักจะมีการเรียนรู้โดยอาศัยปัญหาเป็นศูนย์กลาง ความแตกต่างที่เห็นได้นี้ เป็นผลลัพธ์มาจากความแตกต่างของการเห็นคุณค่าของเวลานั้นเอง เด็กจะเรียนรู้ได้โดยเห็นว่าการนำเอาความรู้ไปใช้สอยให้เกิดประโยชน์นั้น อาจจะเลื่อนหรือผัดผ่อนไปก่อนได้ ตัวอย่างเช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษารู้ไว้เพื่อจะนำเอาไปใช้ได้บ้างในวัยรุ่น หรือเพื่อจะสามารถเข้าไปเรียนต่อชั้นมัธยมได้ ส่วนการเรียนระดับมัธยม ก็เพื่อให้มีคุณสมบัติพอเข้าเรียนวิทยาลัยหรืออุดมศึกษาได้ และการเรียนในระดับมหาวิทยาลัยก็เพื่อจะเป็นพื้นฐานในการทำงาน และประกอบอาชีพ หรือสำหรับการเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมยิ่งขึ้นในทางตรงกันข้าม ผู้ใหญ่เข้ามาเรียนและยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการศึกษาก็เพราะว่าเขาขาดความรู้และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาปัจจุบัน ดังนั้น เขาจึงต้องการที่จะนำไปใช้ในอนาคตอันใกล้ หรือโดยเร็วที่สุด หมายความว่าต้องการนำเอาไปใช้อย่างปัจจุบันทันทีทันใด ดังนั้นเขาจึงต้องการได้รับการเรียนรู้โดยอาศัยปัญหาเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน

4.4 ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

โนลส์ (Knowles, 1978) ได้ศึกษาพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนสำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่ (Modern Adult Learning Theory) ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ คือ

1. ความต้องการและความสนใจ ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา เขาก็จะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นควรจะมีการเริ่มต้นในสิ่งเหล่านี้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทั้งหลายเพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้นั้นจะต้องคำนึงถึงสิ่งนี้ด้วยเสมอ

2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดี ถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน ดังนั้น การจัดหน่วยการเรียนที่เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรจะยึดถือสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญมิใช่ตัวเนื้อหาวิชาทั้งหลาย

3. การวิเคราะห์ประสบการณ์ เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น วิธีการหลักสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ ก็คือการวิเคราะห์ถึงประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่ามีส่วนไหนของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้าง แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

4. ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ก็คือ การมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ เพราะฉะนั้นบทบาทของครูจึงควรอยู่ในกระบวนการหารือหรือค้นหาคำตอบร่วมกันกับผู้เรียน มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่านหรือเป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผลว่า เขาคล้อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีเพิ่มมาขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละบุคคลเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้น การสอนนักศึกษาผู้ใหญ่จะต้องจัดเตรียมการในด้านนี้อย่างดีพอ เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน เวลาที่ได้ทำการสอน สถานที่สอน และประการสำคัญ คือ ความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของผู้ใหญ่ ย่อมเป็นไปตามความสามารถของผู้ใหญ่แต่ละคน

4.5 แนวคิดที่มีอิทธิพลเกี่ยวกับการสอนผู้ใหญ่

อิลลิช (Illich, 1973 อ้างถึงในสุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2538) ได้เสนอแนะแนวทางเลือกใหม่เพื่อการศึกษา โดยได้เขียนหนังสือ "สังคมที่ปราศจากโรงเรียน" (Deschooling Society) เพื่อชี้ให้เห็นสิ่งที่เป็น จุดอ่อนและข้อด้อยของระบบโรงเรียนที่ได้ปฏิบัติกันมาช้านานแล้ว

ทั้งนี้อิลลิช ได้ชี้ให้เห็น ความจริงที่ว่า การศึกษาที่แท้จริงบุคคลจะสามารถเสาะแสวงหาได้จากสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ เช่น การยอมรับความรู้ความเข้าใจจากอาชีพและการงานที่ปฏิบัติอยู่ก็จัดเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรจะจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิต เพราะจะทำให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่องที่ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งช่วยกำหนดแนวทางว่าจะเรียนรู้อย่างไร เรียนได้ที่ไหน และควรเรียนรู้อะไรบ้าง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้แต่ละคนสามารถแสวงหาการศึกษาที่เหมาะสมกับตัวเขาเองได้โดยตลอดอายุนั่นเอง

อิลลิช ยังได้เสนอแนะให้จัดตั้ง "ข่ายงานเพื่อการเรียนรู้" (Learning Networks) เพื่อที่จะเป็นแหล่งความรู้ให้แก่สังคมและชุมชน ดังนี้

1. การจัดบริการด้านเอกสารอ้างอิงเพื่อความมุ่งหมายเฉพาะอย่าง
2. การแลกเปลี่ยนด้านความชำนาญและทักษะ
3. การเรียนรู้จากเพื่อน
4. การจัดบริการด้านเอกสารอ้างอิง เพื่อการศึกษาในวงกว้าง

โรเจอร์ (Roger,1951) ได้เสนอสมมติฐานเกี่ยวกับการศึกษาในหนังสือ Client Center Therapy โดยยึดหลักการรักษาคนไข้ทางจิต ด้วยการให้คนไข้เป็นศูนย์กลางการบำบัด มาดัดแปลงให้กับการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นจุดหมายของการศึกษาควรจะเป็นการอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ และบทบาทของครูที่สอนผู้ใหญ่ควรจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ นอกจากนั้น โรเจอร์ได้กล่าวถึงบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้อำนวยความสะดวกกับผู้เรียนว่า ขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้อำนวยความสะดวก 3 ประการที่เป็นคุณสมบัติสำคัญ คือ

1. การให้ความไว้วางใจ และการยอมรับในตัวผู้เรียน
2. การมีความจริงใจต่อผู้เรียน
3. การมีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ รวมทั้งการตั้งใจฟังผู้เรียนพูด

นอกจากทัศนคติ 3 ประการที่กล่าวมาแล้ว โรเจอร์ ได้ชี้ให้เห็นแนวทางเพื่อการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ 10 ประการ คือ

1. ผู้อำนวยความสะดวกต้องเริ่มต้นในการสร้างบรรยากาศ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ที่ดีในชั้นเรียน
2. ผู้อำนวยความสะดวก ควรช่วยให้ผู้เรียนทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่ม

เกิดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน

3. ผู้อำนวยความสะดวก ควรจะดำเนินการเรียนการสอนไปตามความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน

4. ผู้อำนวยความสะดวกต้องพยายามจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างกว้างขวางและเป็นเรื่องง่าย ๆ สำหรับผู้เรียน

5. ผู้อำนวยความสะดวกต้องมีความเข้าใจตนเองในฐานะเป็น "แหล่งความรู้ที่มีความคล่องตัวและยืดหยุ่นได้"

6. การแสดงออกต่อสมาชิกในกลุ่มผู้เรียน ผู้อำนวยความสะดวกต้องยอมรับเนื้อหาวิชาการและทัศนคติหรืออารมณ์ของผู้เรียน

7. การส่งเสริมให้บรรยากาศในห้องเรียนดำเนินไปด้วยดีนั้น ผู้อำนวยความสะดวกจะต้องเปลี่ยนฐานะตนเองเป็นเสมือนหนึ่งผู้เรียน

8. ผู้อำนวยความสะดวกควรส่งเสริมให้มีการแสดงความรู้สึก ให้เกิดขึ้นในกลุ่ม เมื่อมีความคิดเห็น โดยไม่ใช้การบังคับหรือวิธีการข่มขู่ ซึ่งความคิดที่แสดงออกมานั้นสมาชิกอื่น ๆ อาจจะยอมรับฟังหรือไม่รับฟังก็ได้

9. ผู้อำนวยความสะดวกจะต้องมีความว่องไวอยู่ตลอดเวลา ต่อการแสดงออกในการรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง

10. ผู้อำนวยความสะดวกต้องพยายามรับรู้และยอมรับว่าตัวเองมีข้อจำกัดอยู่หลายประการด้วยเช่นกัน

โดยสรุปแล้ว โรเจอร์ มีความเห็นว่า การเรียนรู้ย่อมจะต้องมีลักษณะเป็นกระบวนการภายในตัวผู้เรียนที่ควบคุมด้วยตัวผู้เรียนเองเท่านั้น แต่ก็อาจจะมีการปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ด้วย นอกจากนั้นแล้ว เขายังมีความเชื่ออีกว่า "การเรียนรู้ต้องเป็นไปตามธรรมชาติ และจะมีลักษณะเป็นกระบวนการตลอดชีวิต"

ทัฟ (Tough, 1971) ได้ทำการค้นคว้าเกี่ยวกับกระบวนการในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการค้นหาคำตอบที่สำคัญ ในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ว่าทำไมผู้ใหญ่จึงเข้ามาสู่โครงการ ผู้ใหญ่เรียนรู้อะไร ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้อย่างไร และผู้ใหญ่ต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้างในการเรียนรู้ และได้เขียนผลการศึกษาดังกล่าวไว้ในหนังสือ The Adult Learning Project

จากผลการศึกษาของทัฟ สรุปได้ว่าในโครงการการศึกษานั้นได้สรุปว่าผู้ใหญ่ที่เป็นผู้เรียนจะดำเนินการไปตามขั้นตอน อยู่หลายระดับ ซึ่งได้แก่

ระดับที่ 1 เป็นการตัดสินใจของผู้เรียนเพื่อเริ่มต้นเรียนรู้ ซึ่งทัฟได้แบ่งออกเป็น 26 ขั้นตอน ผู้เรียนอาจจะเลือกขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง รวมทั้งการกำหนดเป้าหมายที่จะเรียนรู้ประเมินความสนใจ และแสวงหาข้อมูล เลือกหาความรู้และทักษะมาใช้ได้อย่างเหมาะสม การคาดการณ์ในเรื่องค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ระดับที่ 2 เป็นการเลือกผู้วางแผนการเรียนการสอน ซึ่งอาจจะได้แก่ตัวผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่เอง หรือการกำหนดวัตถุประสงค์อุปกรณ์ทางการศึกษา หรือกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน ทั้งนี้ผู้วางแผนการเรียนการสอนนั้น ควรเป็นผู้ชี้แนะและช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ควรให้เป็นไปในลักษณะที่เป็นความร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนหรือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

ระยะสุดท้าย ผู้เรียนจะต้องเกี่ยวข้องในแต่ละตอนของการเรียนรู้จากกระบวนการวางแผนในขั้นที่ 2 องค์ประกอบที่สำคัญในระดับนี้คือความหลากหลาย และความสมบูรณ์ของบรรดาแหล่งความรู้ทั้งหลายที่มีอยู่ ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความชำนาญและทักษะในการเลือกใช้แหล่งความรู้ เพื่อช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จ

จากการศึกษาแนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาผู้ใหญ่ ดังกล่าวข้างต้น จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใหญ่ที่อยู่ในวัยทำงานและมีความประสงค์ที่จะศึกษาต่อโดยการนำความรู้และประสบการณ์ที่ตนได้จากการทำงานหรือจากการเรียนรู้ตามอัธยาศัยไปเทียบโอนเป็นผลการเรียน พร้อมทั้งมีความประสงค์จะเข้าสู่ระบบการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการเทียบโอนผลการเรียนที่มุ่งเน้นผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่เป็นสำคัญ

5. ความหมาย และหลักการการเทียบโอนผลการเรียนและการเทียบระดับการศึกษา

5.1 ความหมายของการเทียบโอนผลการเรียน

คณะทำงานด้านปฏิรูปการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา (อ้างถึงใน มัทนา สานติวัตร และคณะ, 2543) ได้ให้ข้อสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการเทียบโอนผลการเรียนไว้ว่า การเทียบโอนผลการเรียนนั้น ย่อมต้องนำเอาผลการเรียนจากการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย หรือทั้งสองรูปแบบผสมกัน โดยนำมาเทียบกับการศึกษาในระบบเป็นหลัก

การเทียบโอนผลการเรียนของการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ หมายความว่า การนำผลการเรียนของการศึกษาในระบบหรือการศึกษานอกระบบของบุคคลที่สะสมไว้

ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบกันไม่ว่าผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตามมาเป็นผลการเรียนส่วนหนึ่งของหลักสูตร หรือการนำผลการเรียน การฝึกอบรม หรือการโอนย้ายรายวิชาหรือหมวดวิชาของบุคคล จากหลักสูตรที่กำลังเรียนไปหลักสูตรอื่น หรือเปลี่ยนวิชาเอกและวิชาโท หรือที่เรียนไม่จบในรูปแบบการศึกษาต่าง ๆ ไปศึกษาต่อในระดับเดียวกัน โดยยึดวัตถุประสงค์ และโครงสร้างของหลักสูตรและคำอธิบายรายวิชาที่จะรับโอน เป็นหลักในการยกเว้นบางรายวิชาหรือบางหมวดวิชา มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนหลักสูตรที่เหมาะสมของแต่ละบุคคล โดยสามารถเปลี่ยนแนวการศึกษาของบุคคลหรือย้ายที่เรียนได้โดยไม่ต้องเริ่มต้นใหม่

การเทียบโอนผลการเรียนของการศึกษาตามอัธยาศัย หมายความว่า การนำความรู้และทักษะจากประสบการณ์จริง หรือทักษะอาชีพหรือทักษะอื่น ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่นที่บ้าน ชุมชน ที่ทำงาน งานอดิเรก และสันทนาการ รวมทั้งการฝึกอบรม การฝึกงาน การประกอบอาชีพ การอาสาสมัคร ทัศนศึกษา การอภิปราย หรือกรณีอื่น ๆ ที่มีผลการเรียนเป็นตัวบ่งชี้ โดยมีการประเมินความรู้ ความเข้าใจ คุณธรรม จริยธรรม ทักษะประสบการณ์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเทียบความรู้กับวัตถุประสงค์ หรือเนื้อหาสาระของรายวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือหมวดวิชาใดวิชาหนึ่งของหรือหมวดวิชาใดวิชาหนึ่งของหลักสูตรในระบบเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในวิชาการ/วิชาชีพ หรือมีความเชี่ยวชาญในแขนงต่าง ๆ ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ชนะ กสิภาร์ (2545) อธิบายว่า การเทียบโอนผลการเรียน หมายถึง ขบวนการประเมินรายบุคคลด้านทักษะ ประสบการณ์ และความรู้อย่างเที่ยงตรง เป็นระบบ เพื่อรับรองเทียบเกรดหรือคุณวุฒิวิชาชีพ หรือคุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพให้อย่างเป็นทางการ ไม่ว่าจะได้มาจากที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร

คณะอนุกรรมการดำเนินการปฏิรูปเทียบโอนผลการเรียนทุกระดับการศึกษา (2543) อธิบายว่า การเทียบโอนผลการเรียน หมายถึง การนำผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ระหว่างรูปแบบการศึกษาเดียวกัน และหรือต่างรูปแบบไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกัน หรือต่างสถานศึกษาทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การอบรม การฝึกอาชีพ และหรือประสบการณ์การทำงานที่สะท้อนกระบวนการทำงานและการพัฒนาอาชีพมาเป็นผลการเรียนส่วนหนึ่งของหลักสูตรในระดับการศึกษา ระดับใดระดับหนึ่ง

5.2 ความหมายของการเทียบระดับการศึกษา

คณะทำงานด้านปฏิรูปการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา (อ้างถึงในมัทนา สานติวัตร และคณะ, 2543) ได้ให้ความหมายของการเทียบระดับไว้ ดังนี้

การเทียบระดับ หมายความว่า การเทียบวุฒิการศึกษาหรือเทียบหลักสูตรหลังสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่าเป็นต้นไป เพื่อกำหนดความเทียบเท่ากันของวุฒิการศึกษาจากในและต่างประเทศตามมาตรฐานการศึกษาของกระทรวง ระหว่างรูปแบบการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้จบการศึกษาในระบบ หรือการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในรูปแบบการศึกษาเดียวกัน หรือต่างรูปแบบก็ได้

คณะอนุกรรมการการดำเนินการปฏิรูปเทียบโอนผลการเรียนทุกระดับการศึกษา (2545) ได้ให้ความหมายของการเทียบระดับการศึกษาไว้ ดังนี้

การเทียบระดับการศึกษา หมายถึง การกำหนดความเท่าเทียมกันของมาตรฐานการศึกษาตามหลักสูตรในและต่างประเทศในแต่ละระดับ ทั้งการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ หรือการนำผลการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษาตามอัธยาศัยมาประเมินเพื่อเทียบเท่าระดับการศึกษาระดับหนึ่ง

5.3 หลักการการเทียบโอนผลการเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2534) ได้ให้หลักการเทียบโอนผลการเรียนไว้ ดังนี้

1. ให้สถานศึกษามีอำนาจพิจารณารับเทียบโอนตามความเหมาะสม

2. การเทียบโอน ควรคำนึงถึงโครงสร้างของหลักสูตรการประเมินผล และการจัดการศึกษาที่สถานศึกษานั้นใช้ และดำเนินการอยู่

3. วิชาใดที่มิได้เรียนมา แต่หลักสูตรที่ต้องการจะเรียนบังคับไว้ ผู้เรียนต้องเรียนเพิ่ม ไม่เทียบวิชาอื่นให้

กรมวิชาการได้กำหนดนโยบายเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถนำผลการเรียนวิชาชีพมาใช้เทียบโอนเพื่อเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอื่น ๆ ในระดับต่าง ๆ ได้ โดยกำหนดกรอบในการเทียบโอนผลการเรียนไว้ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2538)

1. ถ้าได้ลงทะเบียนเรียนมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ภาคเรียน แต่ไม่ถึง 4 ภาคเรียน ต้องได้ค่าระดับคะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 1.50 หรือถ้าได้ลงทะเบียนมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ภาคเรียน

แต่ไม่ถึง 6 ภาคเรียน ต้องได้ค่าคะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 1.75 หรือถ้าได้ลงทะเบียนเรียนครบ 6 ภาคเรียน ต้องได้ค่าระดับคะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 1.90 จึงจะรับเข้าเรียน

2. เป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน และมีจำนวนคาบเรียนไม่น้อยกว่าคาบเรียนของรายวิชาที่ระบุไว้ในหลักสูตรที่ใช้ระเบียบนี้

3. รายวิชาที่ได้ระดับผลการเรียน 1 ให้สถานศึกษาที่รับโอนผลการเรียนทำการทดสอบใหม่ ถ้าเห็นว่ามีผลตามเกณฑ์มาตรฐานแล้ว จึงรับโอนรายวิชานั้น

4. รายวิชาที่ได้ระดับผลการเรียนตั้งแต่ 2 ขึ้นไป สถานศึกษาจะรับโอนผลการเรียนหรือจะทำการทดสอบใหม่แล้วจึงรับโอนรายวิชานั้นได้

ถ้ามีการทดสอบใหม่ ระดับผลการเรียนให้เป็นไปตามที่ได้จากการทดสอบ แต่ต้องไม่สูงไปกว่าเดิม

นักเรียนจะขอโอนผลการเรียนรายวิชาจากหลักสูตรอื่น ซึ่ง ก.พ. รับรองคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ หรือจากรายวิชาที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศเทียบเท่ากับรายวิชาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2530 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2533) ได้ตามเงื่อนไขต่อไปนี้

1. เป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน และมีจำนวนคาบเรียนไม่น้อยกว่าคาบเรียนของรายวิชาที่ระบุไว้ในหลักสูตรที่ใช้ระเบียบนี้

2. ได้ระดับผลการเรียนตั้งแต่ 2 ขึ้นไป

3. สถานศึกษาอาจทำการทดสอบรายวิชาที่รับโอนก่อนรับโอนก็ได้

5.4 การเทียบโอนผลการเรียนระหว่างโรงเรียนเอกชนประเภทการศึกษานอกระบบ กับหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2539

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ร่วมมือกันจัดทำข้อตกลงเพื่อให้มีการเทียบโอนผลการเรียน ตามรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2543)

นักเรียนในโรงเรียนเอกชน มาตรา 15(2) สามารถนำรายวิชาทุกรายวิชาที่เรียนจบหลักสูตรต่าง ๆ ที่ได้ทำความร่วมมือกับกรมการศึกษานอกโรงเรียนเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ จากโรงเรียนเอกชน มาตรา 15(2) ไปเทียบโอนได้ตามรายวิชา โดยมีแนวทางดังนี้

ภาคทฤษฎี 15 ชั่วโมง หรือ 18 คาบเรียน เท่ากับ 1 หน่วยกิต

ภาคปฏิบัติ 30 - 45 ชั่วโมง หรือ 36 - 45 คาบเรียน เท่ากับ 1 หน่วยกิต

การฝึกงาน ไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง เท่ากับ 1 หน่วยกิต

5.3 แนวทางการเทียบโอนรายวิชาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2538 กับหลักสูตรโรงเรียนเอกชนประเภทการศึกษานอกระบบ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และกรมอาชีวศึกษาได้ร่วมกันจัดทำแนวทางการเทียบโอนรายวิชาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2538 กรมอาชีวศึกษากับหลักสูตรโรงเรียนเอกชน มาตรา 15(2) ประเภทอาชีวศึกษาและศิลปศึกษา ที่จัดการศึกษานอกระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเทียบโอนผลการเรียน

การเทียบโอนรายวิชา ดำเนินการตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2538 ซึ่งมีเงื่อนไขและข้อกำหนด ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2543)

1. เป็นรายวิชาหรือกลุ่มวิชาที่มีจุดประสงค์และเนื้อหาใกล้เคียงไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 โดยประมาณ

2. เป็นรายวิชาหรือกลุ่มวิชาที่มีหน่วยกิตไม่น้อยกว่าหน่วยกิตรายวิชาหรือกลุ่มวิชาของหลักสูตร ปวช. 2538

เนื่องจากรายวิชาหลักสูตรโรงเรียนเอกชน มาตรา 15(2) กำหนดเวลาเรียนเป็นชั่วโมง (60 นาที) แต่หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2538 กำหนดเวลาเรียนเป็นคาบเรียน (50 นาที) จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนเวลาเรียนให้มีหน่วยเท่ากัน ซึ่งมีลักษณะเทียบโอนใน 4 ลักษณะ คือ

1) เทียบรายวิชาต่อรายวิชา
2) เทียบรายวิชาต่อกลุ่มวิชา
3) เทียบกลุ่มวิชาต่อรายวิชา
4) เทียบกลุ่มวิชาต่อกลุ่มวิชา

จากการศึกษาความหมายและหลักการการเทียบโอนผลการเรียนดังกล่าวข้างต้น พบว่า สถานศึกษาจะมีเอกสิทธิ์ในการรับเทียบโอนผลการเรียน และโดยส่วนใหญ่จะเป็นการเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษานอกระบบ ไปสู่การศึกษาในระบบ แม้ว่าจะมีบางหน่วยงานได้ทำความตกลงที่จะรับเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษานอกระบบไปยังการศึกษาในระบบ หรือการศึกษานอกระบบด้วยกัน แต่เป็นการเทียบโอนผลการเรียนที่ต้องมีความเหมือนทั้งเวลาและเนื้อหาที่สถานศึกษาจะรับเทียบโอนเป็นผู้กำหนด และเป็นกระบวนการที่ให้ผู้เทียบโอนผลการเรียนมุ่งเข้าสู่ระบบการศึกษาในชั้นเรียนเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งยังไม่มีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับ

การเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษาตามอัธยาศัย ไปยังการศึกษาในระบบ หรือการศึกษานอกระบบแต่อย่างใด

6. รูปแบบการจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ การยอมรับประสบการณ์การทำงาน และการเทียบโอนผลการเรียน ของประเทศต่าง ๆ

จากการศึกษารูปแบบจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ การยอมรับประสบการณ์การทำงาน และการเทียบโอนผลการเรียน ของประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร แคนาดา ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส และเกาหลี สามารถสรุปสาระสำคัญของการจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ การยอมรับประสบการณ์การทำงาน และการเทียบโอนผลการเรียน สามารถสรุปสารสำคัญเป็นประเด็นหลัก ได้ดังต่อไปนี้

6.1 การจัดการศึกษาทั่วไป

การจัดการศึกษาโดยทั่วไปของประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่การศึกษาภาคบังคับใช้อายุผู้เรียนเป็นเกณฑ์ ตั้งแต่อายุ 6 – 16 ปี บางมลรัฐขยายเป็น 18 ปี ดังรายแสดงในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 ระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา

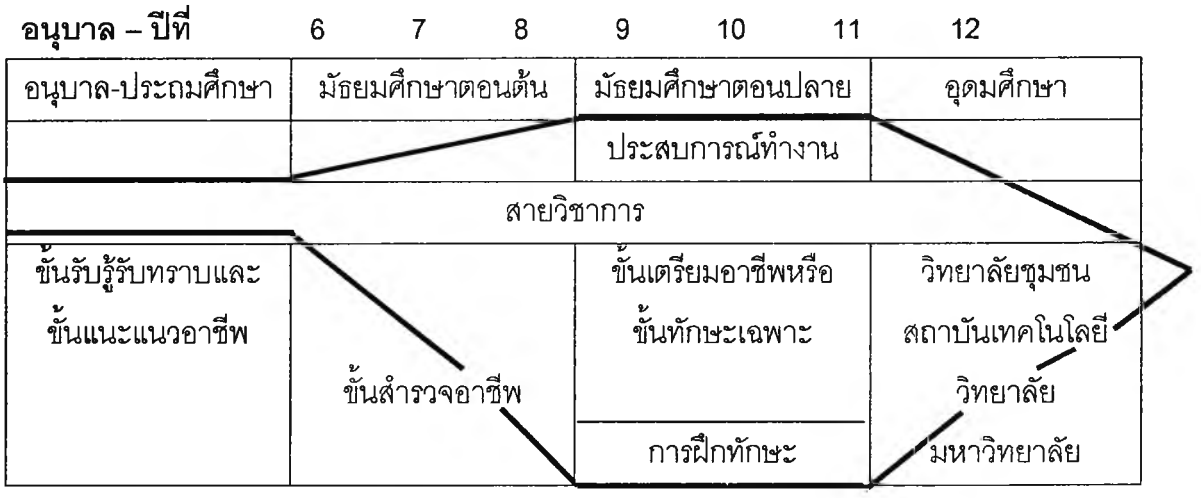

ที่มา : สวัสดิ์ อุดมโภชน์, **การปฏิรูปการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพของประเทศสหรัฐอเมริกา**, 2543, หน้า 11.

สำหรับการจัดการศึกษาโดยทั่วไปของประเทศสหราชอาณาจักร มีหลักการเดียวกัน แต่อาจมีความแตกต่างอยู่บ้าง ในเรื่องการบริหารจัดการ ซึ่งแยกเป็นของอังกฤษ เวลล์ สก๊อตแลนด์ และไอร์แลนด์เหนือ การศึกษาภาคบังคับใช้อายุของผู้เรียนเป็นเกณฑ์ คือ ตั้งแต่ 4 ปี (ไอร์แลนด์) หรือ 5ปี (อังกฤษ และสก๊อตแลนด์) จนถึงอายุ 16 ปี

ระดับ 1 เป็นการศึกษาก่อนวัยเรียน หรือระดับอนุบาล

ระดับ 2 เป็นการศึกษาระดับประถมศึกษา

ระดับ 3 เป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรแห่งชาติ วิชาแกนหลักของทุกระดับวิชา คือ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ และยังมีวิชาพื้นฐานอีก 7 วิชา คือ เทคโนโลยี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ดนตรี ศิลปะ พลศึกษา และภาษาต่างประเทศ

ระดับ 4 เป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้ยกเลิกวิชาประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์จากหลักสูตรภาคบังคับจัดให้มีหลักสูตรระยะสั้นสาขาเทคโนโลยีและภาษาต่างประเทศเป็นวิชาบังคับแทน เพิ่มวิชาเลือกให้ผู้เรียนเลือกเรียนวิชาชีพได้กว้างขวางขึ้น ผู้สำเร็จระดับ 4 ต้องผ่านการทดสอบตามแบบประเมินกลางของประเทศ คือ ประกาศนียบัตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (GCSE – The General Certificate of Secondary Education) และมีคุณวุฒิที่ให้แก่ผู้ผ่านการสอบ A Level สำหรับผู้มีอายุระหว่าง 16 – 18 ปี คือ ประกาศนียบัตรการศึกษาประโยคมัธยมปลาย (GCSE – General Certificate of Education) โดยมีทางเลือกทั้ง GCE ปกติ GCE เน้นวิชาเฉพาะ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และคุณวุฒิด้านวิชาชีพ (Vocational Qualification)

6.2 การจัดการอาชีวศึกษาและฝึกอบรม

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการผนวกหลักสูตรการศึกษาอาชีพ (Career Education) ตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา เรียกว่าการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง (Career Development Continuum) ซึ่งแบ่งเนื้อหาการศึกษาอาชีพเป็น 4 ระดับ คือ (สวัสดิ์ อุดมโภชน์,2543)

ระดับที่ 1 ขั้นรับรู้รับทราบ (Awareness) บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับอนุบาลถึงขั้นประถมศึกษาปีที่ 3 (K – ปีที่ 3)

ระดับที่ 2 ขั้นแนะแนวอาชีพ (Orientation) บรรจุไว้ในหลักสูตรประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในระดับประถมศึกษาทุกมลรัฐจะเน้นวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา การประพันธ์ และสังคมศึกษา

ระดับที่ 3 ขั้นสำรวจอาชีพ (Exploration) บรรจุไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาต้อนต้น (ปีที่ 7 – 9) ในระดับนี้จะมีการฝึกปฏิบัติหรือฝึกทำงานในห้องปฏิบัติการหรือโรงฝึกงาน เป้าหมายของการเรียน คือ ค้นหาความถนัดตามธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและสูงกว่า ระดับนี้วิชาชีพพื้นฐานเน้นวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา และพลศึกษา

ระดับที่ 4 ขั้นเตรียมอาชีพหรือขั้นทักษะเฉพาะ (Preparation or Specialization) บรรจุไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย (ปีที่ 10-12) ซึ่งผู้เรียนเลือกศึกษาในกลุ่มงานอาชีพ (Cluster) ที่ตนเองถนัด แล้วเข้าสู่อาชีพได้ภายหลังจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือศึกษาต่อเนื่องวิชาอาชีพในวิทยาลัยชุมชน วิทยาลัยเทคนิค สถาบันเทคโนโลยีก่อนเข้าสู่อาชีพ เนื้อหาในระดับนี้จะเน้นสังคมและวัฒนธรรมเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวิสัยทัศน์สากล

ในระดับมัธยมศึกษามีแผนการเรียนที่เรียกว่าเตรียมเทคนิค (Technical Preparation) ให้ผู้เรียนที่มุ่งทางอาชีวะหรือเทคนิคสามารถเข้าสู่แผนนี้ได้ตั้งแต่ปีที่ 9 หรือชั้นปีที่ 10 หรือชั้นปีที่ 11 เรียกว่า แผน 4+2 หรือ 3+2 กล่าวคือ เมื่อผู้เรียนจบชั้นปีที่ 12 แล้ว ก็ศึกษาต่อด้านเทคนิคศึกษาในวิทยาลัยชุมชน หรือวิทยาลัยเทคนิคอีก 2 ปี (+2) หรือผู้เข้าสู่โปรแกรมฝึกหัดงาน อย่างน้อยอีก 2 ปี จึงจะได้รับอนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรฝึกหัดงาน 2 ปี (2-year certificate)

การอาชีวศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งคือ การเรียนวิชาอาชีพในลักษณะของการฝึกงาน หรือระบบทวิภาคี วิธีนี้เมื่อผู้เรียนจบชั้นปีที่ 12 แล้ว (มักมีอายุเกิน 18 ปี) การศึกษาวิชาอาชีพจะใช้เวลาฝึกงานในสถานประกอบการ ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสถานฝึกหัดงาน โดยใช้เวลาประมาณร้อยละ 80 ฝึกหัดงานในสถานประกอบการ และประมาณร้อยละ 20 เรียนรู้ทฤษฎีหลักการ รวมทั้งวิชาสัมพันธ์อื่น ๆ ในสถาบันการศึกษาที่ใกล้เคียงเป็นเวลาไม่น้อย 2 ปี (ปีที่ 13-14) ระบบนี้บางครั้งเรียกระบบอุตสาหกรรมอุปถัมภ์ (Industry – Sponsored Program) เพราะตลอดเวลาของการฝึกงานตามโปรแกรมนี้ ผู้ฝึกหัดงานจะได้รับเบี้ยเลี้ยงหรือค่าตอบแทน สถานประกอบการจะได้รับสิทธิประโยชน์บางอย่างจากภาครัฐภายใต้กฎหมายรองรับ

การจัดการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพของประเทศสหราชอาณาจักรเริ่มในโรงเรียนตั้งแต่ช่วงอายุ 14 ปี ขึ้นไปในรูปของการสอดแทรกในหลักสูตรการสร้างประสบการณ์ในการทำงานระยะสั้น (1 สัปดาห์) สำหนับนักเรียนปีสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ และจัดแยกออกมาเป็นระบบ กว้างขวางสำหรับผู้มีอายุ 16 ปีขึ้นไป หรือหลังจากการศึกษาภาคบังคับ

การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนวิชาชีพในสถาบันการศึกษาของรัฐ เป็นไปอย่างยืดหยุ่น หลากหลายและเป็นระบบเปิด กล่าวคือ ผู้เรียนมีทางเลือกหลากหลายตามศักยภาพ และ

ความต้องการ สามารถเลือกเรียนเต็มเวลา บางเวลา หรือระบบทางไกลได้ ระยะเวลาของแต่ละหลักสูตรขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระ คุณวุฒิที่กำหนดและศักยภาพของผู้เรียนโดยมีหลักสูตรตั้งแต่วิชาชีพพื้นฐาน วิชาชีพเฉพาะ วิชาชีพสำหรับผู้จัดการช่างเทคนิค และช่างฝีมือ และยังจัดให้มีวิชาสามัญเพื่อเตรียมความพร้อมในการศึกษาต่อมหาวิทยาลัยด้วย โดยสามารถเลือกเรียนในวิทยาลัยเทคโนโลยี วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยต่อเนื่อง เมื่อสำเร็จการศึกษาแต่ละระดับจะมีการทดสอบเพื่อรับคุณวุฒิด้านวิชาชีพตามโปรแกรมขององค์กรวิชาชีพ เช่น สภาธุรกิจและเทคนิคศึกษา (BTEC – Business and Technician Education Council) และโปรแกรมวิชาชีพทั่วไป เพื่อให้ได้คุณวุฒิทางวิชาชีพแห่งชาติทั่วไป (GNVQs-General National Vocational Qualifications)

สำหรับการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพของแคนาดา มีจุดเน้นการจัดที่ระดับอุดมศึกษาหรือหลังมัธยมศึกษาตอนปลาย กล่าวคือการจัดการอาชีวศึกษาในระดับวิทยาลัย เช่น วิทยาลัยอาชีพ วิทยาลัยชุมชน วิทยาลัยเทคนิค หรือสถาบันเทคโนโลยี ตลอดจนในวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ซึ่งสถาบันการศึกษาดังกล่าวเป็นสถาบันการศึกษาอาชีพระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นวิทยาลัยของชุมชนหรือของท้องถิ่น ซึ่งเป็นทั้งสถาบันการศึกษาอาชีพ ศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพและศูนย์วิจัยอาชีพท้องถิ่น โปรแกรมการศึกษามีลักษณะดังนี้ (สวัสดิ์ อุดมโภชน์,2543)

1. โปรแกรมการศึกษาอาชีพหลักสูตรสั้นกว่า 1 ปี ได้รับประกาศนียบัตร (Certificate)
2. โปรแกรมการศึกษาหลักสูตร 2 ปี ได้รับอนุปริญญา (Associate Degree)
3. โปรแกรมการศึกษาหลักสูตร 4 ปี ได้รับปริญญาในสายวิชาชีพ และสายเทคโนโลยี (Applied Degree)
4. โปรแกรมการฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น เฉพาะกลุ่มเป้าหมาย และระยะยาวในลักษณะช่างฝึกหัดงาน หรือลักษณะโรงเรียนโรงงาน เช่น โครงการช่างฝึกหัด (Apprenticeship) หรือ การฝึกหัดระบบวิภาคี (Dual Training) หรือโครงการฝึกอบรมที่จัดขึ้นเฉพาะเรื่องเฉพาะกลุ่ม ตามความต้องการเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย (Customized Program) นอกจากนั้นการฝึกอบรมยังจัดให้แก่ผู้ว่างงาน ผู้ตกงาน ผู้ต้องการเปลี่ยนอาชีพ ผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ รวมทั้งผู้ใหญ่ (อายุ 16 ปีขึ้นไป) ที่วิทยาลัยอาจจัดสอนวิชาพื้นฐานเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่โปรแกรมการศึกษาอาชีพ หรือโปรแกรมมหาวิทยาลัย

การฝึกอบรมวิชาชีพนั้น นอกจากจะจัดในสถาบันการศึกษาอาชีพระดับวิทยาลัยชนิดต่าง ๆ แล้ว ยังจัดในสถานประกอบการ องค์กรของเอกชน ตลอดจนโรงเรียนมัธยมแบบประสม (Composite High School) ที่มีศักยภาพ สถาบันฝึกอบรมวิชาชีพทุกแห่งจะต้อง

ประสานร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับภาคอุตสาหกรรม ในการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกปฏิบัติงาน การรับรองหลักสูตรวุฒิบัตร มาตรฐานอาชีพและมาตรฐานทักษะ

ส่วนระบบการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมออสเตรเลีย มีลักษณะที่หลากหลายและยืดหยุ่น ผู้เรียนมีทางเลือกหลายทางในการฝึกฝนทักษะเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน หรือกลับเข้าสู่แรงงาน หรือเพื่อเปลี่ยนงาน หรือเพื่อยกระดับทักษะฝีมือในงานที่ทำอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

- พัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานจากโรงเรียนสามัญศึกษา หรือสถานศึกษาที่เปิดสอนและฝึกอบรมหลักสูตรวิชาชีพเฉพาะ

- พัฒนาทักษะการทำงานโดยผ่านการเรียนและฝึกอบรมวิชาชีพจากสถาบัน TAFE หรือสถาบันอื่น ๆ ที่ได้รับการรับรองให้สามารถจัดการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมแล้ว

- พัฒนาทักษะการทำงานที่สูงขึ้นโดยผ่านหลักสูตรการศึกษา และฝึกอบรมเต็มเวลาแล้ว เพื่อการรับ Certificate หรือ Diploma จากสถาบัน TAFE หรือสถาบันอื่น ๆ ที่ได้รับการรับรอง (Registered Training Organization : RTO)

- โดยผ่านการเป็นช่างฝึกหัด (Apprenticeship) หรือการฝึกงาน (Traineeship) กับผู้ให้การศึกษาที่ได้รับการรับรองแล้ว ซึ่งปกติจะเป็นการผสมผสานระหว่างการฝึกในงานจริง (On-the-job) กับการฝึกนอกงานจริง (off-the-job)

- พัฒนาทักษะชั้นสูง (Professional Skill) จากหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาหรือระดับหลังบัณฑิตศึกษาจากมหาวิทยาลัย

- การพัฒนาทักษะในงานที่นายจ้างจัดให้ลูกจ้าง

การฝึกอบรมแบบอิงสมรรถนะ (Competency Based Training : CBT)

ออสเตรเลียได้พัฒนาและใช้ระบบ CBT ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา และเป็นเครื่องมือที่สำคัญและทำให้ระบบอาชีวศึกษาและฝึกอบรมของออสเตรเลีย โดดเด่นชัดเจนจากระบบการอาชีวศึกษาและฝึกอบรม ในระบบอาชีวศึกษาอื่น ๆ จุดมุ่งหมายของ CBT เพื่อเป็นหลักประกันว่าหลักสูตรการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมจะตรงกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรม โดยเครือข่ายองค์ระบบการอาชีศึกษาและฝึกอบรมในประเทศออสเตรเลียประกอบด้วยคณะกรรมการที่ปรึกษาการฝึกอบรมในสาขาต่าง ๆ (Industrial Training Advisory Bodies : ITABs) ทั้งในระดับชาติและระดับรัฐ ซึ่งเป็นผู้พัฒนาชุดการฝึกอบรมวิชาชีพ (Training Package) สำหรับให้ผู้จัดการฝึกอบรมนำไปใช้ โดยชุดการฝึกอบรมวิชาชีพนี้จะมีองค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่รับรอง (Endorsed Components) ประกอบด้วย

- มาตรฐานสมรรถนะ (Competency Standards) ที่กำหนดมาจากความต้องการของอุตสาหกรรมในแต่ละสาขาอาชีพและระดับ ซึ่งจะกำหนดว่าผู้เรียนจะต้องมีทักษะและความรู้อะไรบ้างแค่ไหนเพียงใด โดยในแต่ละชุดฝึกอบรมวิชาชีพแต่ละชุดจะประกอบด้วยมาตรฐานสมรรถนะหลายหน่วย (Units)

- คุณวุฒิ (Qualifications) จะบอกให้ทราบว่าเมื่อผู้เรียนผ่านการประเมินชุดฝึกอบรมวิชาชีพแต่ละชุด แล้วจะได้คุณวุฒิระดับใด วิชาชีพอะไร

- แนวทางการประเมิน (Assessment guideline) เป็นแนวทางสำหรับประเมินมาตรฐานสมรรถนะที่กำหนดในชุดการฝึกอบรมที่ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องผ่าน ซึ่งจะให้แนวทางว่าควรจะใช้วิธีการประเมินแบบใด กำหนดรูปแบบการประเมินแบบใด มีเงื่อนไขหรือข้อกำหนดอะไรบ้างในการประเมิน คุณสมบัติของผู้ประเมิน เป็นต้น

องค์ประกอบสนับสนุน (Supporting Component) อาจจะมีหรือไม่มีกำหนดไว้ให้ก็ได้ประกอบด้วย

- วิธีสอน (Delivery Strategies) จะใช้ข้อเสนอแนะว่าควรจะจัดการเรียนการสอนอย่างไร

- สื่อการพัฒนาครูหรือครูฝึก (Professional Development Material) จะใช้ข้อเสนอแนะผู้เกี่ยวข้องในการจัดการฝึกอบรม ทั้งครู ครูฝึก ผู้ประเมิน ผู้ควบคุมการฝึก ฯลฯ ถึงบทบาทหน้าที่และกระบวนการฝึกอบรม

- วัสดุการประเมิน (Assessment Material) เป็นแบบประเมินหรืออุปกรณ์เครื่องมือสำหรับการประเมิน

อย่างไรก็ดีการนำระบบ CBT มาใช้ในระบบอาชีวศึกษาและฝึกอบรมของออสเตรเลีย โดยเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรมถูกกำหนดโดยความต้องการของอุตสาหกรรม แทนที่ฝ่ายการจัดฝึกอบรมเป็นผู้กำหนดเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรมขึ้นมาเองดังเช่นอดีตที่ผ่านมา ก็มิใช่ว่าระบบนี้จะปราศจากข้อโต้แย้งเสียเลยทีเดียว ประเด็นที่โต้แย้งกันคือ CBT จะเน้นเฉพาะความรู้และทักษะเฉพาะระยะสั้นที่จะนำไปใช้ในงานที่มีอยู่ในปัจจุบันเท่านั้นหรือไม่ ซึ่งอาจไม่พอเพียงสำหรับการทำงานที่เทคโนโลยีมีความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูง หรือ CBT กำหนดรายละเอียดที่ซับซ้อนและมากเกินไปในระดับชาติได้หรือไม่ เพราะอาจทำให้ไม่เกิดความยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงแก้ไขยาก แต่ข้อกังวลต่าง ๆ ดังกล่าวต่อระบบ CBT ได้ถูกจัดออกไป เนื่องจากในแต่ละชุดการฝึกอบรม (Training Package) จะกำหนดให้มีทักษะทั่วไป (เช่น คณิตศาสตร์ การจัดการ การแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฯลฯ) และความรู้ทั่วไปทางวิชาชีพรวมอยู่ด้วยในทุกชุดการฝึกอบรม

การจัดการศึกษาและอบรมต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาอาชีพ ในประเทศฝรั่งเศส มี 3 รูปแบบ คือ (htpp://www.ces.fr)

1. การจัดฝึกอบรมเข้าสู่งาน (Apprenticeship) สำหรับผู้เรียนอายุต่ำกว่า 26 ปี และไม่ประสงค์จะเรียนต่อระดับสูง จะต้องได้รับการฝึกทักษะอาชีพเบื้องต้น ก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน และสามารถกลับเข้ามารับการศึกษาและฝึกอบรมต่อในระดับสูงได้อีก ใช้เวลา 1 - 3 ปี

2. การฝึกอบรมต่อเนื่อง (Skills Contract) เป็นการฝึกอบรมต่อเนื่องเฉพาะกิจ ไม่จำกัดอายุและคุณวุฒิ แต่ทักษะที่จัดฝึกอบรมนั้นกำหนดโดยหุ้นส่วนของสังคม ใช้เวลาฝึกอบรมตั้งแต่ 6 เดือน - 2 ปี เพื่อการปรับเปลี่ยนงานใหม่ได้ด้วย

3. การอาชีวศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Vocational Training - CVT) เป็นมาตรการหนึ่งในการพัฒนาพนักงานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายคือลูกจ้างหรือพนักงานในสถานประกอบการ ซึ่งมีการดำเนินการ 3 รูปแบบ คือแบบที่ 1 ผู้จ้างเป็นผู้กำหนด แบบที่ 2 ลูกจ้างมีสิทธิตามกฎหมายที่จะร้องขอให้สถานประกอบการจัดฝึกอบรมให้ และแบบที่ 3 ลูกจ้างมีสิทธิตามกฎหมายที่จะขอลาไปฝึกอบรมเอง โดยมีสิทธิลาได้ 1 ปี และได้รับเงินเดือนในอัตราละ 80

6.3 มาตราฐานทักษะวิชาชีพ คุณวุฒิชาชีพ

มาตรฐานทักษะคือ ความสามารถระดับหนึ่งที่กำหนดขึ้นไว้ตามลักษณะเฉพาะของงาน เช่นงานหนึ่งต้องการผู้ปฏิบัติงานมีระดับความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะ เพื่อทำงานให้เกิดความสำเร็จตามระดับเกณฑ์ของงานนั้นๆ ได้ (สวัสดิ์ อุดมโภชน์,2543) โดยการกำหนดมาตรฐานทักษะวิชาชีพนั้น ควรจะให้สมาคมวิชาชีพ หรือเจ้าของวิชาชีพ ภาคอุตสาหกรรม หรือสถานประกอบการ เป็นผู้กำหนด (ชนะ กสิภาร์,2545) จากการศึกษามาตรฐานวิชาชีพในต่างประเทศพบว่า ประเทศสหราชอาณาจักรได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ เป็น สองลักษณะ (ศิริพรรณ ชุมนุม,2543) คือ ลักษณะที่หนึ่ง คุณวุฒิวิชาชีพแห่งชาติทั่วไป (GNVQ) แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับ 1 ระดับพื้นฐาน (Foundation)

ระดับ 2 ระดับกลาง (Intermediate)

ระดับ 3 ระดับสูง (Advance)

โดยทุกระดับกำหนดให้มีทักษะแกน เป็นการบังคับทุกวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วย การสื่อสาร (Communication) คณิตศาสตร์ (Application of Number) และ เทคโนโลยีข่าวสารข้อมูล (Information Technology) ส่วนลักษณะที่สองคุณวุฒิวิชาชีพแห่งชาติแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ

ระดับ 1 เตรียมวิชาชีพ
ระดับ 2 ช่างฝีมือ
ระดับ 3 ช่างเทคนิค
ระดับ 4 ช่างเทคนิคชั้นสูง
ระดับ 5 นักวิชาชีพนักวิชาการ

แผนภูมิที่ 2 การเปรียบเทียบคุณวุฒิวิชาชีพของประเทศสหราชอาณาจักร

ลักษณะงาน	คุณวุฒิวิชาชีพ	
	NVQs/SVQs	GNVQs/GSVQs
นักวิชาชีพ นักวิชาการ	ระดับ 5	-
ช่างเทคนิคชั้นสูง	ระดับ 4	-
ช่างเทคนิค	ระดับ 3	ระดับสูง
ช่างฝีมือ	ระดับ 2	ระดับกลาง
เตรียมวิชาชีพ	ระดับ 1	ระดับพื้นฐาน

ที่มา : อ้างถึงใน ศิริพรรณ ชุมนุม, **การปฏิรูปการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพประเทศสหราชอาณาจักร**, 2543. หน้า 631.

แผนภูมิที่ 3 การเปรียบเทียบคุณวุฒิวิชาชีพและคุณวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ

คุณวุฒิวิชาชีพ (การอาชีวศึกษาและฝึกอบรม)		การศึกษาสายสามัญ (เทียบเท่า)
NVQ	GNQV	
ระดับ 1 = NVQ1	= ระดับพื้นฐาน (Fundamation)	= ประกาศนียบัตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (4 $QCSE_S$ DG grades)
ระดับ 2 = NVQz	= ระดับกลาง (Intermediate)	= ประกาศนียบัตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (4 $GCSE_S$ A – C grades)
ระดับ 3 = NVQ_3	= ระดับสูง	= ประกาศนียบัตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (A Level)

ที่มา Janet Gibson. **All You Need to Know about $GNVQ_S$** , 1996 : 9

ส่วนประเทศแคนาดา ซึ่งกำหนดกรอบคุณวุฒิวิชาชีพไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้ (สวัสดิ์ อุดมโภชน์, 2543)

1. ใบประกาศนียบัตรแห่งวุฒิ (Certificate of Qualification-CQ) เป็นเอกสารที่แสดงมาตรฐานอาชีพที่ออกให้โดยสถาบันการศึกษาอาชีพที่ให้ประกาศนียบัตรอนุปริญญาปริญญา

2. ใบแสดงคุณวุฒิทางอาชีพ (Vocational Qualifications – VQ) เป็นเอกสารแสดงผลสำเร็จจากการฝึกอบรมวิชาชีพ และ

3. มาตรฐานตราแดง (Red Seal) เป็นมาตรฐานอาชีพกลางหรือมาตรฐานอาชีพระหว่างจังหวัด ที่ยอมรับกันทั้งประเทศ กำหนดโดยรัฐบาลกลางและรัฐบาลจังหวัด หรือมณฑล รวมทั้งภาคอุตสาหกรรม ร่วมกันกำหนด บุคคลหรือแรงงานที่ได้รับการฝึกอบรมและผ่านการ

ประเมินโดยสถาบันการศึกษาอาชีพหรือสถานฝึกอาชีพจะได้รับมาตรฐานตราแดง ซึ่งสามารถทำงานข้ามจังหวัด/มณฑล หรือสามารถเคลื่อนย้ายไปทำงาน ณ ที่ใดในประเทศแคนาดาได้

นอกจากนี้ประเทศออสเตรเลียได้แบ่งคุณวุฒิวิชาชีพการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมออกเป็น 6 ระดับ (Australian Qualification Framework Advisory Board,1996) คือ

Certificate I

Certificate II

Certificate III

Certificate IV

Diploma

Advance Diploma

ประเทศสหรัฐอเมริกามีการออกใบประกาศนียบัตร 2 ประเภท คือ

1. ประกาศนียบัตรวิชาชีพเริ่มต้น หรือระดับ 1 หมายถึง ประกาศนียบัตรที่ออกให้แก่ผู้ผ่านการฝึกทักษะและความรู้ในวิชาแกนหลักอย่างเดียว (Core Alone หรือ Core + 1) ไม่ได้ฝึกหรือศึกษาในเรื่องลักษณะเฉพาะหรือจุดพิเศษหรือจุดเน้นของงาน

2. ประกาศนียบัตรชำนาญพิเศษหรือเฉพาะทาง เป็นประกาศนียบัตรที่ออกให้แก่ผู้ผ่านการฝึกโดยสมาคมวิชาชีพ หรือสถาบันการศึกษา หรือสถานฝึกอบรมวิชาชีพ ที่กรรมการหุ้นส่วนอาสาและคณะกรรมการมาตรฐานทักษะแห่งชาติ ต้องให้การรับรองหลักสูตรก่อนประกาศนียบัตรชำนาญพิเศษผู้ที่จะศึกษา ต้องผ่านการศึกษาวิชาแกนหลัก หรือ Core + 1 หรือเทียบเท่าก่อน (สวัสดิ์ อุดมโภชน์, 2543 : 1-65)

ประเทศออสเตรเลียเรียกมาตรฐานทักษะวิชาชีพว่า กรอบคุณวุฒิ (Australian Qualification Framework : AQF) เป็นระบบที่ช่วยให้การเชื่อมโยงคุณวุฒิในการศึกษาและฝึกอบรมหลังภาคบังคับด้านการอาชีวศึกษาและฝึกอบรม และการอุดมศึกษา เข้าหากันได้ โดยออสเตรเลียได้เริ่มนำ กรอบคุณวุฒิ (AQF) สู่การปฏิบัติเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1995 และกำหนดระยะเวลา 5 ปี เพื่อเข้าสู่ระบบเต็มตัวในปี ค.ศ. 2000

การพัฒนาคุณวุฒิ (AQF) เกิดจากการตัดสินใจในการประชุมร่วมกันของรัฐมนตรีด้านการศึกษาของรัฐ เขตปกครองและสหพันธรัฐ (The Ministerial Council on Education, Employment and Youth Affairs : MCEETYA) เพื่อสนับสนุนการปฏิรูปการอาชีวศึกษาและฝึกอบรม และได้จัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา AQF (AQF Advisory Board) เพื่อเป็นผู้ดูแลรักษา

กรอบแนวทาง สนับสนุนส่งเสริมและกำกับติดตามการนำสู่การปฏิบัติของ AQF ในระดับชาติ แม้ว่าออสเตรเลียมีทั้งภาครัฐบาลกลางและรัฐบาลในแต่ละรัฐ แต่การนำสู่การปฏิบัติของ AQF เป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลในแต่ละรัฐ โดยผ่านทางหน่วยงานที่รับผิดชอบตามกฎหมาย รวมทั้งสถาบันต่าง ๆ โดยมีโครงสร้างที่สนับสนุนระบบความมือดังภาพข้างล่าง

คณะกรรมการที่ปรึกษาคุณวุฒิออสเตรเลีย (AQF Advisory Board) จะขึ้นตรงต่อสภารัฐมนตรีการจ้างานศึกษา การฝึกอบรมและกิจการเยาวชน (Ministerial Council on Education, Employment Training and Youth Affairs : MEETYA) ที่ประกอบด้วยรัฐมนตรีด้านการศึกษาจากรัฐบาลกลางและรัฐบาลรัฐแต่ละรัฐ คณะกรรมการที่ปรึกษา AQF จะเป็นผู้ประสานและควบคุมการกำหนดคุณวุฒ เพื่อให้เป็นไปตามระบบมาตรฐานเดียวกัน สามารถเชื่อมโยงถ่ายโอนกันได้ โดยมีโรงเรียน สถาบัน ผู้จัดการฝึกอบรมต่าง ๆ และมหาวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามกรอบที่กำหนดจากหน่วยงานที่ดูแลการศึกษาทั้งมัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง ตามความต้องการของชุมชน อุตสาหกรรม และอาชีพต่าง ๆ

กรอบคุณวุฒิ (AQF) ประกอบด้วยคุณวุฒิระดับชาติ 12 คุณวุฒิที่ออกโดยภาคการศึกษา 3 ภาคคือ

1) การมัธยมศึกษา

2) การอาชีวศึกษาและฝึกอบรม (สถาบัน TAFEs และ RTOs) และ

3) การอุดมศึกษา

ส่วนประเทศฝรั่งเศส ระดับชาติเข้ามามีส่วนร่วมการรับรองผลสัมฤทธิ์ มีการสอบระดับชาติเพื่อรับรองคุณวุฒิวิชาชีพ แต่ทั้งหมดผู้รับการฝึกอบรมจะต้องมีแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) หรือ (Skill Passport) เพื่อนำไปสู่การรับรองคุณวุฒิและการรับการฝึกอบรมในอนาคต โดยมีการกำหนด 2 ส่วน คือ ทักษะแกนกลางที่ทุกคนต้องรู้และทักษะที่ปรับประยุกต์ให้เข้ากับสถานประกอบการ ซึ่งทักษะทั้ง 2 ต้องมีการทดสอบโดยจำลองสถานการณ์จริง (http://www.ces.fr)

สำหรับประเทศไทยได้มีการกำหนดมาตรฐานฝีมือแรงงานไว้ 3 ระดับ (สันโดษ เต็มแสวงเลิศ, 2545) คือ

ระดับที่ 1 ฝีมือระดับต้น (Basic Level) เป็นผู้ที่มีความรู้และฝีมือพื้นฐานในการปฏิบัติงานที่ต้องมีหัวหน้างานช่วยให้คำแนะนำ หรือตัดสินใจในเรื่องสำคัญที่จำเป็น

ระดับที่ 2 ฝีมือระดับกลาง (Intermediate Level) เป็นผู้มีความรู้ ฝีมือ ทักษะ และประสบการณ์ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และได้มาตรฐานที่กำหนด สามารถใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ และเครื่องจักรผลิตผลงานตามข้อกำหนดได้

ระดับที่ 3 ฝีมือระดับสูง (Advance Level) เป็นผู้ที่ทำงานที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถวินิจฉัย แก้ปัญหา ตัดสินใจ รู้ขั้นตอนกระบวนการการทำงานเป็นอย่างดี สามารถแนะนำคนงานระดับล่างได้ สามารถใช้หนังสือคู่มือมาประยุกต์ใช้กับเครื่องจักร เครื่องมือ และหลักการของอาชีพนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

6.4 การยอมรับประการณ์การทำงานและการเทียบโอนผลการเรียน

การยอมรับความรู้และประสบการณ์ของประเทศแคนาดา (Cabot College of Applied Arts, Technology and Continuing Education) ในประเทศแคนาดาจะมีหน่วยงานที่ทำการวัดและประเมินผลเพื่อการยอมรับความรู้และประสบการณ์ เป็นส่วนหนึ่งของผลการเรียนโดยใช้เครื่องมือวัดหลายอย่าง เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การเขียนเรียงความ การประเมินผลการปฏิบัติจริง สถานการณ์จำลอง การใช้แฟ้มสะสมงาน เป็นต้น และที่หน่วยงานนี้จะมีคณะกรรมการดำเนินการซึ่งคณะกรรมการจะช่วยแนะแนวผู้ขอประเมินให้เลือกที่จะเรียนรู้และฝึกทักษะให้สอดคล้องกับประสบการณ์ที่เขามีอยู่ สำหรับขั้นตอนการประเมินเพื่อการยอมรับความรู้และประสบการณ์ สรุปได้ 5 ขั้นตอน คือ (คณะอนุกรรมการดำเนินการปฏิรูปเทียบโอนผลการศึกษาทุกระดับการศึกษา, 2543)

ขั้นที่ 1 การรับสมัคร

ผู้ขอประเมินมาติดต่อกับสถาบันการศึกษาเพื่อขอรับทราบวิธีการที่จะได้ผลการเรียนสำหรับความรู้ที่มีมาก่อนแล้ว เฉพาะในรายวิชาใดรายวิชาหนึ่งหรือหลายวิชา

ขั้นที่ 2 การขอให้ยอมรับความรู้และประสบการณ์ที่มีมาก่อน

ผู้ขอประเมินจะต้องกรอกแบบฟอร์มการขอให้ยอมรับความรู้ และประสบการณ์ที่มีมาก่อนตามแบบฟอร์มที่กำหนด

ขั้นที่ 3 การเตรียมการประเมิน

ผู้ขอประเมินจะต้องเตรียมสิ่งที่เป็นความรู้ที่มีมาก่อนให้ชัดเจนอาจเป็นหลักฐานต่าง ๆ ที่จัดระบบอย่างเหมาะสม และหรือแฟ้มสะสมงานแล้วยื่นเสนอต่อคณะกรรมการประเมินการยอมรับความรู้และประสบการณ์

ขั้นที่ 4 การประเมินความรู้และประสบการณ์ที่มีมาก่อน

คณะกรรมการประเมินต้องเตรียมการประเมินโดยใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธีร่วมกันด้วยการออกแบบประเมินร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา แล้วดำเนินการประเมินสมรรถภาพของผู้ขอประเมิน และตัดสินว่าเห็นชอบที่จะยกความรู้และประสบการณ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของผลการเรียนหรือไม่

ขั้นที่ 5 การเติมเต็ม

การประเมินผลเพื่อการยอมรับความรู้และประสบการณ์ ถ้าผู้ขอประเมินมีความรู้และทักษะ สัมพันธ์กับรายวิชาที่ขอรับการประเมินเพียงบางส่วน แต่ยังขาดทักษะด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการที่จะผ่านรายวิชานี้ คณะกรรมการประเมินและผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชาอาจแนะนำกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้ขอประเมินได้ฝึกสิ่งที่จำเป็นให้ครบถ้วนก่อนแล้วมาขอประเมินเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดภายหลัง

ส่วนประเทศออสเตรเลีย การศึกษาทั้ง 3 ภาค คือการมัธยมศึกษา การอาชีวศึกษาและฝึกอบรม และการอุดมศึกษา นี้สามารถเทียบโอนและเชื่อมโยงกันได้ เช่นผู้ที่เรียนในระดับมัธยมศึกษาสามารถเลือกเรียนด้านอาชีวศึกษาในโรงเรียนได้ตั้งแต่ระดับ Certificate I - IV และ ผู้เรียนอาชีวศึกษาระดับ Diploma และ Advanced Diploma สามารถเทียบโอนไปสู่ระดับอุดมศึกษาได้ ดังที่ได้แสดงในแผนภูมิที่ 4 และแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 4 การเปรียบเทียบการศึกษาภาคต่าง ๆ ตาม Australian Qualification Framework

มัธยมศึกษา	อาชีวศึกษาและฝึกอบรม	อุดมศึกษา
		Doctoral Degree
		Master Degree
		Graduate Diploma
		Graduate Certificate
		Bachelor Degree
	Advanced Diploma	Advanced Diploma
	Diploma	Diploma
Senior	Certificate IV	
Secondary	Certificate III	
Certificate of	Certificate II	
Education	Certificate I	

แผนภูมิที่ 5 ระบบการเทียบโอนผลการเรียนของออสเตรเลีย

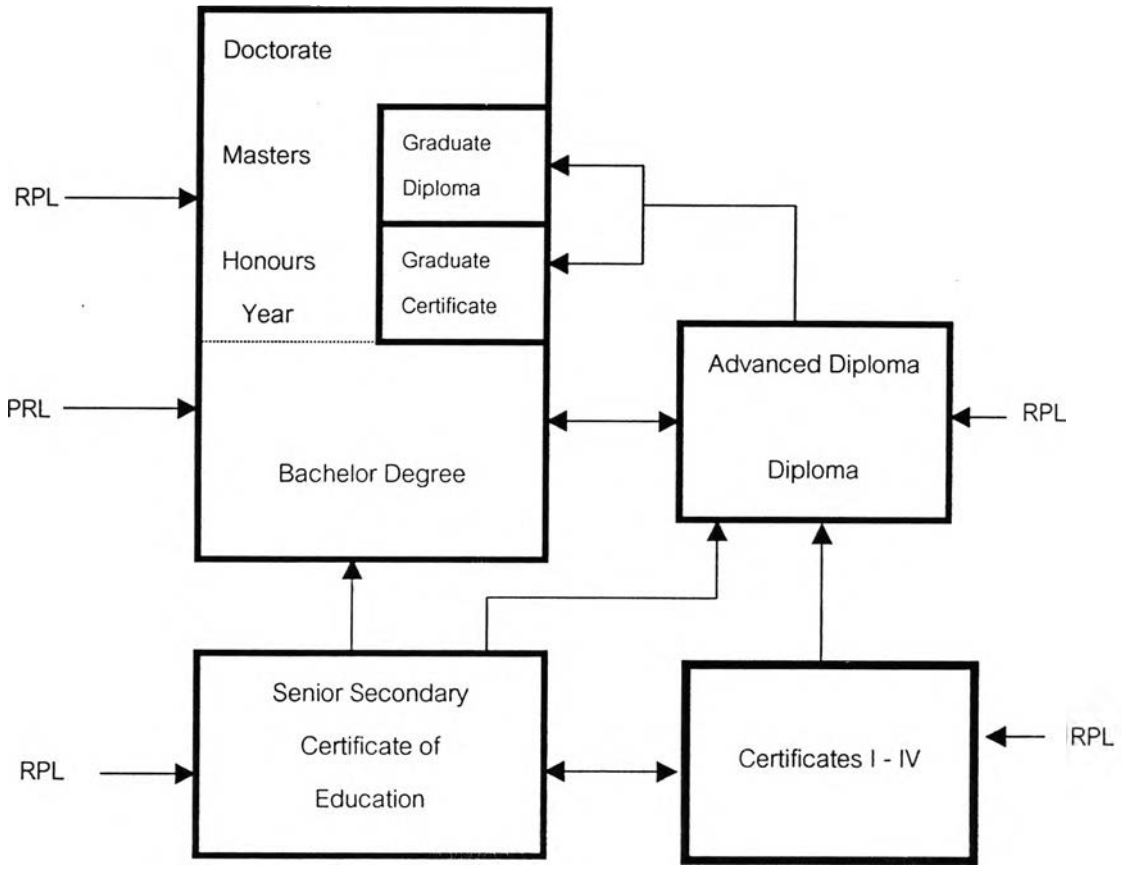

ส่วนประเทศเกาหลี ได้ใช้ระบบธนาคารหน่วยการเรียน (Credit Bank System-CBS) ซึ่งเป็นการศึกษาระบบเปิดที่ยอมรับประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งจากในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน สามารถเก็บสะสมหน่วยกิต จนกระทั่งมีคุณสมบัติครบถ้วนและสามารถสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากระบบธนาคาร หน่วยการเรียน (Korean Education Development Institute,1999)

ระบบธนาคารหน่วยเรียนเป็นแนวทางหรือรูปแบบที่จะใช้กับการศึกษาต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้โอกาสทางการศึกษา แก่ชาวเกาหลีทุกคนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และสนับสนุนสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และยกระดับมาตรฐานการศึกษานอกระบบ

กลุ่มเป้าหมายของระบบธนาคารหน่วยการเรียน ได้แก่

1. ผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ไม่สามารถเข้าศึกษาต่อในสถาบัน

ระดับอุดมศึกษา

2. ผู้ที่ออกจากการศึกษา (drop-out) ทั้งระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

3. แรงงานที่มีประกาศนียบัตรวิชาชีพ

4. นักศึกษาวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่ต้องการจะเปลี่ยนสาขาวิชาเรียน

5. ผู้มีความรู้ และทักษะจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง และจากประสบการณ์ในการทำงานหรือจากการอบรมระหว่างการทำงาน ที่ต้องการจะเทียบความรู้หรือประสบการณ์เหล่านั้นกับระดับการศึกษาในระบบโรงเรียน

6. ผู้ที่ศึกษาจากสถาบันของเอกชนและประสงค์จะเทียบโอนไปยังระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัย

การรับรองประสบการณ์การเรียนรู้

สถาบันการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นผู้ประเมิน และเมื่อผ่านการประเมินแล้วสถาบันระบบธนาคารหน่วยกิตจะรับรองให้เป็นโปรแกรมการศึกษาหรือหน่วยการเรียนที่เทียบเท่ากับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย

หน่วยงานที่รับรองประสบการณ์การเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. สถาบันการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง หรือสถาบันการศึกษาเอกชนที่อยู่ภายใต้กฎหมายการศึกษาต่อเนื่อง

2. สถาบันการฝึกอบรมหรือการอาชีวศึกษา ที่อยู่ภายใต้กฎหมายการฝึกอบรมและการอาชีวศึกษา

3. หน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัย

4. โรงเรียนเทคนิคชั้นสูง

5. องค์กรสื่อสารมวลชน และศูนย์วัฒนธรรมที่จัดการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาผู้ใหญ่

6. หน่วยการศึกษาต่อเนื่องอื่น ๆ หรือสถาบันฝึกอบรมวิชาชีพ ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ

หน่วยงานที่บริหารระบบธนาคารหน่วยการเรียน

1. กระทรวงศึกษาธิการ

2. สถาบันพัฒนาการศึกษาแห่งประเทศเกาหลี

3. คณะกรรมการการศึกษาระดับจังหวัด

แผนภูมิที่ 7 รูปแบบการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ การยอมรับประสบการณ์การเรียน และการเทียบโอนผลการเรียน ของต่างประเทศ

ประเทศ	รูปแบบการอาชีวศึกษา และการเทียบโอนผลการเรียน	หน่วยงาน/องค์กรที่รับผิดชอบ
สหรัฐอเมริกา	- การยอมรับมาตรฐานทักษะวิชาชีพ - การเรียนรู้คู่การทำงาน	1. ศูนย์แห่งชาติว่าด้วยการศึกษาและเศรษฐกิจ 2. คณะกรรมการมาตรฐานทักษะแห่งชาติ
สหราช อาณาจักร	- การยอมรับประสบการณ์ - การสะสมและเทียบโอนผลการเรียน	1. สมาคมอาชีพ 2. สมาคมศิลปศาสตร์ 3. สำนักหลักสูตรและคุณวุฒิ 4. คณะกรรมการทดสอบของหอการค้าและอุตสาหกรรมแห่งลอนดอน
ฝรั่งเศส	- การยอมรับประสบการณ์การทำงาน	1. กระทรวงแรงงานและความมั่นคง 2. สภาอุตสาหกรรม
เกาหลี	- ระบบธนาคารหน่วยการเรียน	1. สถาบันการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง 2. สถาบันการฝึกอบรมและอาชีวศึกษา 3. หน่วยงานที่จัดการศึกษาต่อเนื่องหรือสถานฝึกอบรมวิชาชีพ 4. หน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ
แคนาดา	- การยอมรับประสบการณ์การทำงาน	1. คณะกรรมการของแต่ละจังหวัด/มณฑล 2. สมาคมวิชาชีพ 3. สถานศึกษาอาชีพ
ออสเตรเลีย	- การยอมรับประสบการณ์การเรียนรู้	1. ศูนย์วิจัยเพื่อการอาชีวศึกษา 2. สถาบันฝึกอบรมแห่งชาติ 3. สถาบัน TAFF

7.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเทียบโอนผลการเรียน

คณะทำงานด้านปฏิรูปการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา (อ้างถึงใน มัทนา ศานต์วัตร์ และคณะ,2543) ได้ดำเนินการวิจัยเอกสารเรื่อง การเทียบระดับและเทียบโอนผลการเรียนระดับอุดมศึกษา ได้ค้นพบบางประการเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการที่จะทำให้แนวคิดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง สรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

ข้อค้นพบที่ 1 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันของประเทศไทย ในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการ เป็นการศึกษาในระบบ (Formal Education) แทบทั้งสิ้น ยังไม่มีการจัดการศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) หรือการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education)

ข้อค้นพบที่ 2 การเทียบระดับและการเทียบโอนผลการเรียนในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยและกระทรวงศึกษาธิการเป็นการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างการศึกษาในระบบกับการศึกษาในระบบ ยังไม่มีการเทียบระดับหรือการเทียบโอนผลการเรียนจากนอกระบบหรือตามอัธยาศัย เกณฑ์การพิจารณาการเทียบของแต่ละสถาบันจะไม่แตกต่างกันมากนัก

ข้อค้นพบที่ 3 การจัดการศึกษาในลักษณะที่ถือว่าผู้เรียนเป็นสำคัญและการให้โอกาสศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ในประเทศตะวันตก ทำให้การจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยมีการกระทำอย่างแพร่หลายในนานารูปแบบ ตลอดจนมีบริการที่เปิดช่องโหว่ทุกหนทางอันเป็นเหตุให้ประชาชนไร้โอกาสในการศึกษาต่อ

ข้อค้นพบที่ 4 การประเมินผลการเรียนรู้เพื่อการเทียบโอนผลการเรียน สามารถทำด้วยวิธีหลัก ๆ 3 วิธี คือ การทดสอบที่เป็นมาตรฐาน การทดสอบแบบรวบยอด และการประเมินแฟ้มสะสมงาน หรือแฟ้มรายงานผลการเรียน

ข้อค้นพบที่ 5 หลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนในสถาบันอุดมศึกษาเป็นการเทียบโอนในระบบโดยกำหนดความเท่ากันของงานเนื้อหา สาระวิชา จำนวนหน่วยกิตของแต่ละวิชา จำนวนหน่วยกิตสูงสุดที่รับโอน ระยะเวลาที่ต้องศึกษาต่อในสถาบันที่รับเทียบโอนก่อนขอสำเร็จการศึกษา และการคำนวณคะแนนเฉลี่ยสะสมหลังการรับเทียบโอนแล้ว

ข้อค้นพบที่ 6 สถาบันอุดมศึกษาของรัฐเป็นนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติก่อตั้งแต่ละสถานที่จึงมีวิธีการปฏิบัติและตัดสินใจในนโยบายต่าง ๆ ได้โดยอิสระภายใต้อำนาจของสภาสถาบันแต่ละแห่ง จึงทำให้การปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับการคัดเลือกผู้เข้าศึกษาต่อ หรือการ

เทียบโอนผลการเรียนของแต่ละสถาบันมีลักษณะแตกต่างกัน และแตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาเอกชนซึ่งอยู่ในสังกัดทวงมหาวิทยาลัยเช่นกัน

จิรณี ตันติรัตนวงศ์ (2543) ได้ศึกษาเรื่องการเทียบโอนผลการเรียนเพื่อส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยศึกษาสภาพปัจจุบันของการเทียบโอนผลการเรียนของประเทศไทยและศึกษาแนวคิด หลักเกณฑ์ และวิธีการเทียบโอนผลการเรียนของประเทศแคนาดา นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร โดยวิเคราะห์ และสังเคราะห์สาระสำคัญของสภาพการเทียบโอนผลการเรียนของประเทศไทย และประเทศต่าง ๆ ข้างต้น เพื่อหาแนวทางการเทียบโอนผลการเรียนที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย ผลการศึกษาสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1) การเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษาในระบบเข้าสู่การศึกษาในระบบ สถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยได้มีประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ และวิธีการเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษาในระบบเข้าสู่การศึกษาในระบบ หรือการเทียบรายวิชาและโอนหน่วยกิตระหว่างสถาบันการศึกษา หรือระหว่างคณะ สาขาวิชาในสถาบันอุดมศึกษาเดียวกันอย่างชัดเจน ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถาบันอุดมศึกษาของแต่ละแห่ง

2) การเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าสู่การศึกษาในระบบ

ปัจจุบัน มีเพียงสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้มีระเบียบ/ประกาศ ให้มีการเทียบการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าสู่การศึกษาในระบบได้ แต่มิได้กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการดำเนินการแต่อย่างใด

3) หลักเกณฑ์การเทียบความรู้และโอนหน่วยกิตจากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าสู่การศึกษาในระบบควรจะเป็น ดังนี้

3.1 คุณสมบัติด้านความรู้พื้นฐานของผู้เทียบความรู้และโอนหน่วยกิต ต้องเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัย ในระดับที่ขอเทียบโอน กล่าวคือ

(1) กรณีขอเทียบโอนระดับปริญญาตรีต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าขึ้นไป

(2) กรณีขอเทียบโอนผลการเรียนระดับบัณฑิตศึกษา ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่าขึ้นไป

3.2 การเทียบโอนความรู้จะเทียบเป็นรายวิชาหรือกลุ่มวิชาตามหลักสูตรหรือสาขาและในระดับการศึกษาที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาที่ผู้ขอเทียบโอนต้องการ

3.3 วิธีการประเมินเพื่อเทียบความรู้ในแต่ละรายวิชาหรือกลุ่มวิชาและเกณฑ์การ

ตัดสินผลของการประเมินในแต่ละวิธี ให้เป็นไปตามที่สถาบันอุดมศึกษากำหนดโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษา

3.4 ผลการประเมินต้องเทียบได้ไม่น้อยกว่าเกรด C สำหรับรายวิชาระดับปริญญาตรี และไม่น้อยกว่าเกรด B สำหรับระดับบัณฑิตศึกษา จึงจะให้จำนวนหน่วยกิตของรายวิชานั้น แต่จะไม่ให้เกรด

3.5 การบันทึกผลการเรียนจะบันทึกตามวิธีการประเมิน เช่น ถ้าได้หน่วยกิตจากการทดสอบมาตรฐาน (Standardized test) จะบันทึก "CS" (Credit from Standardized test) ถ้าได้หน่วยกิตจากการทดสอบที่ไม่ใช่การทดสอบมาตรฐาน (nonstandardized test) จะบันทึก "CE" (Credit from exam) ถ้าได้หน่วยกิตจากแฟ้มสะสมงาน จะบันทึก "CP" Credit from portfolio) โดยไม่นำมาคิดคะแนนผลการเรียน หรือคะแนนเฉลี่ยสะสม

3.6 การเทียบรายวิชาจากการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าสู่การศึกษาในระบบให้โอนหน่วยกิตรวมกันไม่เกินสามในสี่ของจำนวนหน่วยกิตรวมของหลักสูตรปริญญาตรีที่ขอเทียบกรณีที่จะเทียบรายวิชาและโอนหน่วยกิตเกินกว่าที่กำหนดให้สภาสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งโดยความเห็นชอบของสภาสถาบันอุดมศึกษากำหนดตามที่เห็นสมควร

4) วิธีประเมินความรู้จากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการเทียบความรู้เข้าสู่การศึกษาในระบบ มี 3 วิธี ดังนี้

4.1 การทดสอบ (test)

(1) การทดสอบมาตรฐาน (Standardized test) การประเมินโดยใช้การทดสอบมาตรฐานนี้จะต้องมีหน่วยงานกลาง ซึ่งอาจเป็นองค์กรมหาชน หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนก็ได้ ทำหน้าที่สร้างแบบทดสอบมาตรฐานของแต่ละรายวิชา หรือกลุ่มวิชาของหลักสูตรที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาและทำการทดสอบสำหรับประเทศไทย

(2) การทดสอบที่ไม่ใช่การทดสอบมาตรฐาน (non standardized test)

การทดสอบประเภทนี้ เป็นการสอบวัดความรู้ความเข้าใจในด้านเนื้อหา (content) หรือความสำเร็จของผลการเรียนรู้ของนักศึกษา โดยนักศึกษาไม่ประสงค์จะเข้าเรียนวิชานั้น แต่ประสงค์ที่จะแสดงว่าตนมีความรู้ตามวัตถุประสงค์ของรายวิชานั้น เพื่อเทียบความรู้และโอนหน่วยกิตการสอบนั้นจะเป็นการสอบข้อเขียน (Challenge exams) หรือการสัมภาษณ์หรือทั้งข้อเขียนและสัมภาษณ์

4.2 การประเมินการฝึกอบรมที่ไม่ใช่สถาบันอุดมศึกษาจัด (Evaluation of Non – College Sponsored Trainning)

เป็นการประเมินหลักสูตรการฝึกอบรมที่สถานประกอบการหรือองค์กรที่ไม่ใช่สถาบันอุดมศึกษาจัดให้กับบุคคลากรของสถานประกอบการเหรือองค์กรหรือจัดให้กลุ่มบุคคลใด

บุคคลหนึ่ง โดยสถานประกอบการหรือองค์กรขอให้สถาบันอุดมศึกษาประเมินเพื่อเทียบความรู้กับรายวิชา กลุ่มวิชาในระดับปริญญา อาจจะประเมินโดยคณาจารย์หรือผู้เชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยรับการเทียบโอน หรือองค์กรที่มหาวิทยาลัยมอบหมายหรือนโยบายให้ดำเนินการแทน

4.3 แฟ้มสะสมผลการเรียนรู้ที่มีมาก่อน (Prior Learning Portfolio/Academic Portfolio)

เป็นการใช้ผลการเรียนรู้ในการประเมินความรู้เพื่อโอนหน่วยกิต เป็นวิธีที่มีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพในการให้หน่วยกิตจากสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากนอกห้องเรียน ซึ่งเนื้อหาสาระจะต้องแสดงถึงความเชี่ยวชาญของผู้เรียน และแสดงถึงคุณค่าทางวิชาการจากการรวบรวมความรู้และทักษะของผู้เรียน

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมวิชาชีพ

มูลนิธิสถาบันการวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย หรือ TDRI (2541) ได้ทำการวิจัยเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนากำลังคนเพื่ออุตสาหกรรม และการบริการของประเทศไทย พ.ศ. 2541-2549 ในส่วนของกลยุทธ์ในการใช้ระบบการฝึกอบรมเพื่อเร่งรัดพัฒนากำลังคนทุกระดับ และพัฒนาฝีมือแรงงาน พบว่าแนวทางในการดำเนินงานเพื่อพัฒนากลยุทธ์ในการพัฒนาฝีมือแรงงาน มีดังต่อไปนี้

1. ให้ทำการสำรวจและและหาข้อมูลตลาดแรงงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ และปรับเปลี่ยนทิศทางการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

2. ให้สถาบันและศูนย์ฝึกอบรมของกระทรวงแรงงาน ได้ประสานกับสถานประกอบการของภาคเอกชน และภาคธุรกิจทั้งในการหาตลาดแรงงานและในการพัฒนาแรงงานร่วมกันให้สอดคล้องกับความต้องการในแต่ละพื้นที่

3. ประสานการฝึกอบรม โดยเฉพาะโมดูลพื้นฐานให้มีมาตรฐานเดียวกันส่วนโมดูลใช้ฝึกเพื่อเตรียมเข้าทำงานให้ศูนย์ฝึกอบรม แต่ละแห่งสามารถปรับเข้าหากันกับความต้องการที่แตกต่างกันได้

4. จัดให้มีการฝึกอบรมช่างฝีมือที่เป็นพหุทักษะ สำหรับอาชีพใดอาชีพหนึ่งให้แก่เยาวชนที่จบมัธยมศึกษาตอนต้นหรือต่ำกว่า แต่ขาดโอกาสทางการศึกษา โดยร่วมมือกับภาคเอกชนในกลุ่มอุตสาหกรรมวิศการ หรืออุตสาหกรรมสนับสนุน ให้ขนานไปกับระดับ ปวช. แต่มุ่งสู่งานผลิตเป็นหลัก

5. จัดให้มีการฝึกอบรมช่างชั้นสูงเฉพาะทาง

6. จัดให้มีหน่วยงานภายนอกประเมินผลสำเร็จของศูนย์ฝึกอบรมทั้งการเรียนการสอน หลักสูตร การวัดผล ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณปีละ 1 ครั้ง และให้เสนอมาตรการปรับปรุงต่อหน่วยงานต้นสังกัด

นอกจากนี้ ในด้านการประสานการฝึกอบรมชั้นสูงและเฉพาะทาง พบว่า ประเทศไทยควรยึดแนวของ ILO และประเทศอุตสาหกรรมใหม่ที่สนับสนุนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพที่เป็นทักษะอาชีพโดยตรง หรือเป็นสายฝึกอบรมเทคโนโลยี โดยอาจจะจัดให้มีระบบอาชีพฝึกหัด (Apprenticeship system)

การฝึกอบรมด้วยระบบช่างฝึกหัดต้องไม่ทำผ่านระบบการศึกษาปกติ แต่จะเน้นในเชิงคุณภาพ คือความเป็นเอกในการแข่งขัน (Competency-Base) และขีดความสามารถในการผลิต (Productivity-Base)

การฝึกอบรมวิชาชีพต้องทำอย่างเต็มรูปแบบ กล่าวคือ จะต้องเป็นระบบประสมประสานระหว่างอาชีพ (ช่าง) ฝึกหัด (Apprenticeship) ระบบพัฒนาอาชีพทักษะต่อเนื่องสูงขึ้น (Further Skill Training) และระบบการศึกษาและฝึกอบรมต่อเนื่อง (Continuing Education and Training) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2531) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการศึกษาวิชาชีพในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน พบว่า มุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ใช้ประกอบอาชีพอิสระ นำไปปรับปรุงอาชีพเดิมและ เพื่อให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ สุมาลี ปิตยานนท์ (2527) ซึ่งได้ศึกษาสถานการณ์จัดการอบรมวิชาชีพระยะสั้น พบว่า มีหน่วยงานที่ดำเนินการฝึกอาชีพระยะสั้นอย่างต่อเนื่อง รวม 13 หน่วยงาน มีผู้รับบริการประมาณ 700,000 คน มีทั้งผู้ที่ต้องการเข้าสู่ ตลาดแรงงานและผู้ต้องการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สำหรับความต้องการในการศึกษาต่อของแรงงานภาคอุตสาหกรรมนั้น จากศึกษาของ ศรีสวรรค์ แสงวิจิตร (2531) ได้ศึกษารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียน ให้แก่ผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดสมุทรปราการ คมกฤช จันทรขจร (2537) ได้ศึกษาความต้องการการศึกษานอกโรงเรียนของ ผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมเขตจังหวัดชลบุรี พบว่าแรงงานในภาคอุตสาหกรรมมีความต้องการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป รวมทั้งมีความต้องการเพิ่มเติมทักษะวิชาชีพที่ เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน (สุมาลี สังข์ศรี และคณะ ,2539)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น พบว่า ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุระหว่าง 18 – 35 ปี และมีความต้องการที่จะยกมาตรฐานวิชาชีพ และต้องการศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้นไป เพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษาและรายได้ จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางที่จะทำให้แรงงานอยู่ในภาคอุตสาหกรรมมีโอกาสในการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และมีโอกาสในการศึกษาต่อในระดับชั้นสูงขึ้นไป

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาความหมายของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาและฝึกอบรม แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาผู้ใหญ่ ความหมายและหลักการการเทียบโอนผลการเรียน รูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียนของประเทศสหรัฐเอมริกา รูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียนประเทศสหราชอาณาจักร รูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียนของประเทศฝรั่งเศส รูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียนของประเทศแคนาดา รูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียนประเทศออสเตรเลีย รูปแบบการเทียบโอนผลการเรียนและการยอมรับประสบการณ์การการเรียนรู้ของประเทศเกาหลี . มาตรฐานฝีมือแห่งชาติของประเทศไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการเทียบโอนผลการเรียนและการฝึกอบรมวิชาชีพ สามารถสรุปเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัยดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเทียบโอนผลการเรียน

1.1 หลักการการเทียบโอนผลการเรียน

การเทียบโอนผลการเรียนต้องสามารถเทียบโอนได้ระหว่างการศึกษาทั้งสามรูปแบบ คือการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ และต้องเป็นกระบวนการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังแสดงในแผนภูมิที่ 7

แผนภูมิ 7 หลักการการเทียบโอนผลการเรียน

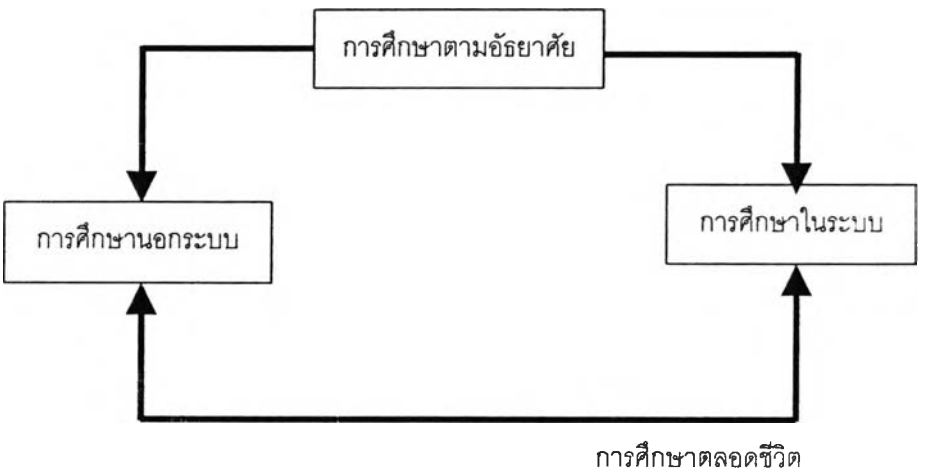

1.2 แนวทางการเทียบโอนผลการเรียนสายวิชาชีพ จากการศึกษาตามอัธยาศัย ไปยังการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษาตามอัธยาศัยไปยังการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะให้ความสำคัญกับการยอมรับประสบการณ์การการเรียนรู้ และประสบการณ์การทำงานโดยการนำประสบการณ์มาประเมิน ซึ่งเรียกว่า การประเมินมาตรฐานทักษะวิชาชีพ แล้วนำไปเทียบโอนผลการเรียน โดยผู้ที่ผ่านการประเมินในระดับต่าง ๆ สามารถนำผลการประเมินไปเทียบโอนเป็นผลการเรียนในส่วนของรายวิชา/หมวดวิชาชีพตามหลักสูตร และศึกษาหรือประเมินวิชาสามัญเพิ่มเติมให้ครบตามโครงสร้างของลักสูตรแต่ละระดับ

1.3 แนวทางการเทียบโอนผลการเรียนสายวิชาชีพ จากการศึกษานอกระบบ ไปยังการศึกษาในระบบโรงเรียน

2. การฝึกอบรมทางการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อการเทียบโอนผลการเรียน

จากการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องพบว่า กำลังในในสาขาวิชาชีพส่วนมากจะอยู่ในวัยผู้ใหญ่ ดังนั้นการเทียบโอนผลการเรียนจะต้องตระหนักถึง

- ความสำคัญของกระบวนการเรียนการสอนผู้ใหญ่ (Andragogy)
- ผู้สอนควรจะแสดงบทบาทในฐานะผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน (Facilitator) พร้อมทั้ง
- ยึดประสบการณ์ของผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลาง (Experience Oriented) ในการเรียนการสอน

3. การประเมินมาตรฐานทักษะวิชาชีพ

1) คุณวุฒิวิชาชีพที่ได้รับจากการประเมินมาตรฐานทักษะ (Vocational Qualification)

2) คุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพที่ได้รับจากการศึกษาในระบบโรงเรียน (Vocational Certificate)

4. การประกันคุณภาพ

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้บัญญัติให้หน่วยงานการศึกษาต้องได้รับการประกันคุณภาพ ในสองลักษณะคือ

1) การประกันคุณภาพภายใน

2) การประกันคุณภาพภายนอก

5. ขอบเขตการศึกษา

จากการศึกษาแนวโน้มความต้องการกำลังคนภาคอุตสาหกรรม และความต้องการการศึกษาต่อ พบว่า ภาคอุตสาหกรรมมีความต้องการกำลังคน ในสาขาดังต่อไปนี้

1) ช่างอิเล็กทรอนิกส์

2) คอมพิวเตอร์